

escultura

Escultura

Plànol de localització

L'AGUDA

1. Pica baptismal de Santa Maria
2. Creu del Pla
3. La Creueta
4. Monument a la Puríssima

CELLERS

5. Pica beneïtera església monestir
6. Esteles discoïdals
7. Comunidor o altaret per beneir el terme
8. Pilaret de cal Tanyot
9. Pilaret de la Petja

CLARET

10. Mare de Déu del Roser
11. Sant Crist
12. Làpida, epigrafiada funerària
13. Sarcòfags
14. Pica baptismal

FONTANET

15. Sarcòfag del Clot del Moltó
16. Capitells de Sant Miquel
17. Sarcòfag de Fontanet
18. Estela funerària de Fontanet
19. Campana
20. Pica baptismal de St. Pere de Figuerola

LLANERA

21. Retaule Major de St. Martí
22. Sarcòfag de St. Martí
23. Altaret per beneir el terme

PUIG-REDON

24. Creu de Puig-redon
25. Creu del terme

SANT SERNI

26. Retaule major de Sta. Maria i St. Sadurní
27. Mare de Déu del Roser
28. Mare de Déu dels Dolors
29. Estela discoïdal
30. Altaret per beneir el terme
31. Travessers de ferro forjat
32. Reixa de ferro forjat

TORÀ

33. Talla de Sant Gil
34. Canelobres
35. Columneta barroca
36. Creu de Sant Ramon
37. Creu de la Bastida
38. Fita de terme
39. Capelletes
40. Artesonats
41. Fragments escultòrics

VALLFEROSA

42. Fragments de sepulcre
43. Altaret per beneir el terme

CELLERS

44. Mare de Déu del Roser
45. St. Crist de St. Celdoni i Ermenter
46. Mare de Déu amb el Nen (MDCS)

LLANERA

47. Capitells (MDCS)

TORÀ

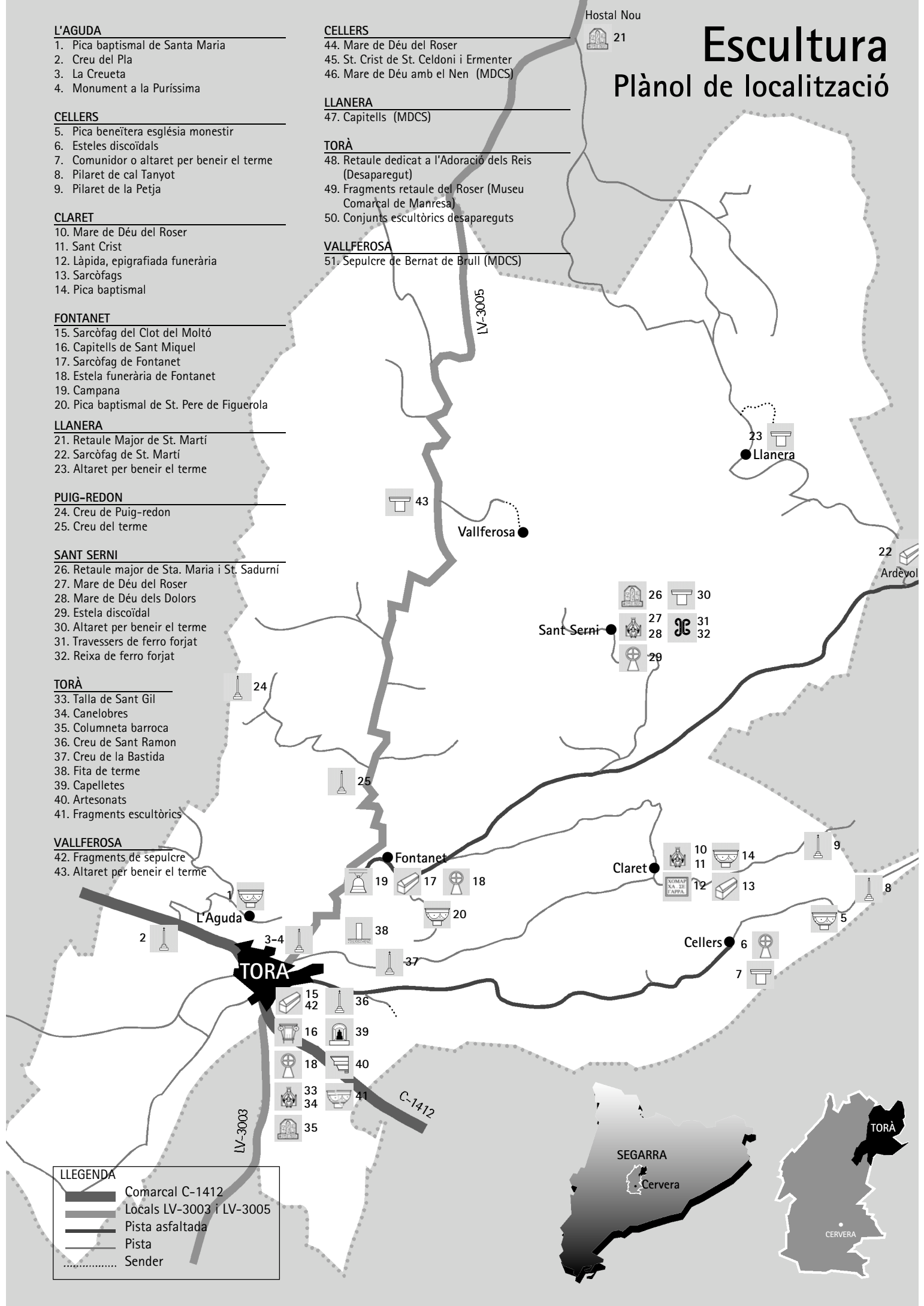
48. Retaule dedicat a l'Adoració dels Reis (Desaparegut)
49. Fragments retaule del Roser (Museu Comarcal de Manresa)
50. Conjunts escultòrics desapareguts

VALLFEROSA

51. Sepulcre de Bernat de Brull (MDCS)

LLEGENDA

- Comarcal C-1412
- Locals LV-3003 i LV-3005
- Pista asfaltada
- Pista
- Sender

Hostal Nou

21

23

Llanera

43

Vallferosa

22

Ardèvol

26

30

27

31

28

32

29

Sant Serni

24

25

Fontanet

19

17

18

20

Claret

10

14

12

13

9

8

5

Cellers

6

7

TORÀ

3-4

38

37

33

34

35

36

42

15

16

18

33

34

41

35

C-1412

LV-3003

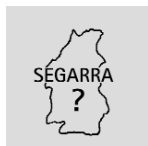
SEGARRA

Cervera

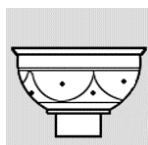
TORÀ

CERVERA

PICA BAPTISMAL

Nucli: L'Aguda
Distància des de Cervera: 25,3 km
Accés: Pista
Indret: *Sortim de Cervera per la N-141 i continuem per la C-25 (Eix Transversal) fins a la sortida 93 (Sant Ramon-Torà) on reprendrem la N-141 en direcció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà, passant per Portell i Ivorra. Aproximadament a 1 km passada la vila de Torà, a l'alçada del Mas Birrot, trobarem a mà dreta una pista que condueix a l'Aguda. L'església es troba dins el nucli urbà i a l'interior es custodia aquesta pica.*

Tipologia: Pica baptismal
Època (Èpoques): ss. XI-XII
Estil: Romànic
Estat de conservació: Regular
Interès: Alt

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Litúrgic
Actual: Religios/Litúrgic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

A l'interior d'una de les capelles laterals del mur de l'epístola de l'església de Santa Maria de l'Aguda, hi documentem una pica baptismal d'època medieval els motius decoratius de la qual són força interessants i recorden les formes i traços del romànic.

Es tracta d'una pica baptismal (88 cm alçada total) feta de pedra de sauló del país, monolítica en forma de copa. És formada per un vas, un peu cilíndric i una peanya quadrangular. Hi ha restes d'haver estat emblanquinada en algun moment així com reconstruïda de forma matussera en la peanya.

El vas (62 cm diàmetre extern x 28 cm profunditat x 7,5 cm de gruix de paret) presenta en el pla superior quatre encaixos disposats davant per davant amb la finalitat de fixar-hi la tapa, tal com podem veure en la imatge que presentem. La seva cara externa presenta decoració en un primer nivell a base d'un fris de cassetons que l'envolta, molt semblants –segons l'obra *la Catalunya romànica*– en les formes i disposició a les piques de Sant Vicenç de Can Cerdà i Sant Llorenç, totes dues al Penedès. Just per sota del fris hom troba un element decoratiu de cordó que envolta el vas, un motiu força comú en la decoració d'aquesta època i que reapareix en les dues piques abans citades. Segueixen per sota una mena d'arquets realitzats de manera matussera i irregular que voregen tota la pica,

Aspecte actual de la pica, sense la tapa ni el pany per obrir-la i amb preocupant estat de conservació

Pica baptismal de l'Aguda quan encara conservava la tapa i el pany per obrir-la

sota dels quals s'hi esculpeixen una mena de pals amb treball de corda i un altre motiu derivat de la pinya amb igual treball i que ocupen la meitat inferior del vas. El tema que recorda una pinya sembla procedir del de la pinya penjant de fulles freqüent –segons Baqué– en els capitells del Cister i a la darrereria del segle XII (Vallbona de les Monges). A la part inferior d'un d'aquests hi ha una creu llatina inscrita en una mena de motiu arrodonit.

El peu (18 cm d'alçada) és de secció circular i està acabat amb una motllura de secció rodona que connecta amb el vas. Hi documentem una altra creu del tipus llatina, en relleu.

La peanya o sòcol és de secció quadrangular (44,5 x 49 x 12 cm d'alt). Presenta com a element decoratiu una motllura superior amb incisions lineals que sorgeixen dels costats per morir al començament del peu.

Les característiques tipològiques i decoratives d'aquesta pica, com per exemple la utilització d'un motiu ornamental com la pinya, propi de la segona meitat del segle XII, permeten situar-la cronològicament dins el període esmentat.

BIBLIOGRAFIA

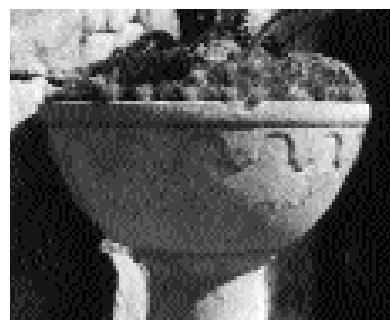
– *Catalunya romànica*, vol. 24. Barcelona 1994, ps. 469 i 470.

– *Inventari del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya*. Arxiu Segarra.

– SARRI, Jaume: *Santa Maria de l'Aguda*. Tàrraga 1958, p. 31.

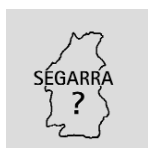
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Davant mateix de la porta d'ingrés al Santuari, contribuint a l'ornamentació de la placeta, s'hi documenta una pica beneitera de pedra saulonenca, que es troba sencera (basament, fust i vas) però que no té massa interès escultòric. Fa 126 cm d'alçada i va ser esculpida segurament amb motiu de la reconstrucció efectuada al 1846.

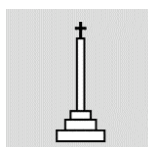

Vas i part del fust de la pica beneitera del segle XIX que hom documenta a l'exterior del Santuari

CREU DEL PLA (o Creu de terme de l'Aguda)

Nucli: L'Aguda
Distància des de Cervera: 23,3 km
Accés: Carretera
Indret: *Seguint les indicacions fins a Torà, continuarem en direcció a Ponts. Aproximadament a 1 km passada la vila de Torà, a l'alçada del Mas Birrot, trobarem aquesta creu.*

Tipologia: Creu monumental
Època (Èpoques): ss. XVI-XVII
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

De factura molt senzilla, sense cap pretensió escultòrica aparent, segueix bastant fidedignament els paràmetres pre-establerts pel que fa a l'aixecament de monuments cruciformes durant els segles XVI i XVII: una graonada, sòcol, un pilar o fust i la creu.

La graonada és de planta quadrangular amb tres graons de 24 cm d'alçada cadascun. Damunt seu s'assenta el sòcol, monolític i molt erosionat, de secció octogonal perquè té les arestes bisellades. Fa 64 cm d'alçada i 76 x 76 cm de planta. El fust és el clàssic vuitavat, aparentment monolític, d'aproximadament uns 4 m d'alçada; la base, per encaixar-se amb el sòcol, és de secció quadrada mentre que, en la part superior, presenta un petit pinacle. La creu és de forja i no es correspon amb la primitiva, probablement de pedra i ben esculpida.

Alçat de la Creu amb el edifici, pràcticament adossats

CONTEXT HISTÒRIC

La creu, com a símbol per excel·lència dels cristians, va ser usada per a presidir tots els actes de la vida. Els primers documents catalans ens parlen de creus posades com a fites en els límits d'una parròquia, d'una propietat qualsevol o en els límits d'un espai destinat a enterrament. Del 1024 tenim, a tall d'exemple, el següent document sobre una creu de terme de Guissona: *Habet quoque apprisio Gessonae civitatis et*

Creu de terme del Pla tocant a cal Birrot. Imatge de l'any 1983

locorum illi pertinentium, terminum [...], et sic descendit ad ipsam villam quam dicunt Archels, in ipsa ecclesia ubi in angulo forinsecus crux termini signata est. Deinde pergit ad ipsam villam que est subter castrum predictum lauri, ubi in duobus lapidibus due cruces termini designate sunt, et vadit per ipsam Antiquam usque in ipsam serram ubi in una rupe crux termini signata est... Tot i la gran quantitat de creus documentades, no creiem que n'hi hagi cap, l'origen constructiu de la qual vagi més enllà del segle XIV. Al segle XV, coincidint plenament amb l'època del gòtic, la pràctica d'aixecar monuments cruciformes es va anar generalitzant, però sobretot va ser durant els segles XVI i XVII que aquest tipus de monuments van tenir gran difusió. Molt més infreqüents són les creus aixecades durant els segles XVIII i XIX.

Els primers textos ens parlen generalment de creus utilitzades com a senyals de delimitació o fita d'un espai, en els límits d'un terme... cosa que ha fet que es conegui popularment amb el nom de creu de terme. Tanmateix el seu ús ha estat divers, presidint altres espais com a senyal de protecció (dels fidels, de les collites...) o convidant a l'oració. Les podem trobar, per tant, a la sortida d'un poble, en una cruïlla de camins, en un indret elevat... Tot això donarà com a resultat una tipologia de creus força variada (creus de terme, creus-fita, de cementiri o fossar, de calvari, creus-pedró, commemoratives, cobertes, de comunidors, monumentals...) i un estructura constructiva adaptada a cada cas. En el cas que ens ocupa la Creu del Pla (o creu de terme de l'Aguda) pot complir una doble funció: com a creu terminal i com a creu situada en una cruïlla de camins. De fet, s'aixeca en un indret de pas important i cruïlla de camins. D'una banda el camí ral de Ponts a Torà i, de l'altra, la carrerada de Guissona a l'Aguda.

Els monuments cruciformes que ens han arribat generalment són de pedra (amb creu de ferro, en alguns casos) i poden presentar les següents parts: graonada, sòcol, fust, capitell, àbac o pinacle i creu –que acostuma a ser la part més artística—. En coneixem d'una complexitat escultòrica i riquesa ornamental extraordinària, com la de la plaça Major de Tàrraga o la d'Hostafrancs, i altres de ben senzilles que simplifiquen extraordinàriament els elements constitutius, com la de Palou o l'anomenada Creu Roja que delimita els termes

de Guissona i Selvanera. Tradicionalment hom les ha anomenat creus de terme, però aquesta definició no s'ajusta a la realitat perquè, com hem vist, s'han utilitzat de forma diversa. En el nostre cas, hem optat —com Gudiol— per anomenar-les creus monumentals, encara que en la major part dels casos aquest qualificatiu pugui semblar, si més no artísticament, excessiu.

BIBLIOGRAFIA

- BASTARDES, Albert: *Les creus al vent*. Barcelona 1983, ps. 9-31.
 —COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 383.
 —DURAN I SANPERE, Agustí: *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
 —GUDIOL, Josep: *Les Creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.
 —SARRI, Jaume: *Santa Maria de l'Aguda*. Tàrraga 1958, ps. 70-71.

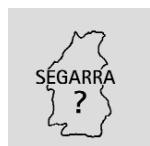
NOTES COMPLEMENTÀRIES

En el capítol XV del llibre de J. Sarri hi trobem un rigorós inventari de totes les creus de què hom té notícia escrita, la major part de les quals han desaparegut actualment. La Creu del Pla, tanmateix, no hi és reflectida potser perquè Mn. Sarri es centra en les creus que hom localitzava en la serra de l'Aguda. Reproduïm el text de Sarri en parlar de la "Creueta".

INTERVENCIONS

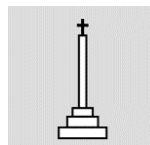
Fa uns pocs anys, l'hereu de cal Birrot, una de les dues cases que es troben en aquest indret conjuntament amb el mas d'en Grau, havent-se perdut durant la guerra civil de 1936-1939 l'antiga creu, va treballar-ne una de ferro forjat que és la que podem contemplar actualment.

LA CREUETA

Nucli: L'Aguda
Distància des de Cervera: 25,8 km
Accés: Pista+sender
Indret: *Seguint les indicacions fins a Torà, continuarem en direcció a Ponts. A poc més d'1 km després de passar per Torà, a l'alçada del mas*

Birrot, trobarem a mà dreta una pista que condueix a l'Aguda. De l'Aguda baixant per un camí de ferradura que condueix a Torà, la trobem a mitja serra.

Tipologia: Creu monumental
Època (Époques): ss. XV/XVII
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Graó i sòcol de l'antiga creu

Situada en la meitat de la serra, al costat d'un antic camí medieval de ferradura que puja de Torà, alguns trams del qual és empedrat, documentem les restes d'una antiga creu, senyal de protecció dels vianants i invitació a l'oració.

Les restes d'aquesta creu van romandre escampades al terra durant molts anys. Fa pocs anys va ser refeta parcialment perquè tant el fust com la creu de pedra havien desaparegut. Per tant, resta en peu un graó circular —que no sabem si va ser bastit fidedignament de l'original— i el sòcol monolític, de forma cilíndrica (alçada 84 cm x diàmetre 54 cm), amb una incisió circular (alçada 13 cm x diàmetre 13 cm) on s'hi hauria encaixat el fust.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

"La serra de l'Aguda —escriví Sarri— que domina i empara tota la vall del Llobregós, estava bellament guarnida de creus; [...]. Des de la vila de Torà, camí ral amunt, les creus minúscules, senzilles, primitives del Via-Crucis que conviden al silenci acollidor i a l'íntima consideració dels dolors de Jesucrist, a l'ensems endolcien l'aspra pujada i escurçaven el camí. A mitja serra, el replà de la Creueta, fascinant mirada d'uns horitzons esbarjosos; ans d'entrar a l'Aguda la Creu de la bassa o d'en Segués, on venia la processó dels veïns de l'Aguda el dia de Sant Jordi; la Creu del coll de la Ribera, que visita la processó del dia de Sant Marc; la Creu de la Costa, on va la processó el dilluns de les Lletanies menors; el dimarts la processó va a la Creu de Moragues; dimecres de les Lletanies menors visiten la capella de Sant Salvador. El pedró des d'on es beneïa el terme el dia de Santes Creus, estava situat rera la torre del castell. L'existència del Calvari és evident, car trobem moltes vegades les despeses per reparar les seves creus: 1795, esmercen 11 sous i 3 diners per comprar dues llates i adobar les creus del Calvari. Podríem copiar escriptures i més escriptures per demostrar que la serra estava plena de creus. 1470: Damunt la Creu de l'Aguda hi han moltes feixes; 1501, 17 de juliol: El tros de terra damunt la Creu de Sant Salvador...; 1577: Sobre la Creu fins a Sant Salvador...; 1578: De les feixes de la Creu va a la seva era (Aguda)...; 1580, 14 d'octubre: els olivers sota la Creu de l'Aguda. Dades brevíssimes que palesen la munier de Creus i com eren fites de les diverses propietats i designaven exactament els indrets".

BIBLIOGRAFIA

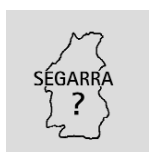
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 380-381.
 —SARRI, Jaume: *Santa Maria de l'Aguda*. Tàrraga 1958, ps. 70-71.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

No es coneix exactament la data en què va ser enderrocada aquesta creu. Molt probablement hauria estat durant el s. XIX.

En aquest mateix indret hi documentem també un monòlit dedicat a la Puríssima, que descrivim en la fitxa següent.

Com a introducció històrica en relació als monuments cruciformes ens val el text que hem elaborat en parlar de la "Creu del Pla". En l'apartat de bibliografia de la mateixa creu, hom pot trobar una proposta bibliogràfica que pot servir per ampliar la informació.

MONUMENT A LA PURÍSSIMA

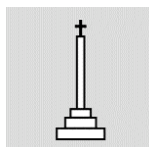
Nucli: L'Aguda

Distància des de Cervera: 25,8 km

Accés: Pista+sender

Indret: *Seguint les indicacions fins a Torà, continuarem en direcció a Ponts. A poc més d'1 km després de passar per Torà, a l'alçada del Mas*

Birrot, trobarem a mà dreta una pista que condueix a l'Aguda. De l'Aguda baixant per un camí de ferradura que condueix a Torà, el trobem a mitja serra.

Tipologia: Escultura monumental

Època (Èpoques): s. XX (1915)

Estat de conservació: Bo

Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte-Monument commemoratiu

Actual: Religios/Monument commemoratiu

Aspecte actual del monument

DESCRIPCIÓ
TIPO LòGICA

Monument commemoratiu dedicat a la Puríssima constituït per dos graons, sòcol, pilar, capitell i escultura de ciment de la Puríssima.

La graonada, constituïda per dos graons, és de planta quadrada. El graó inferior fa 216 x 217 x 20 cm d'alçada, mentre que el superior fa 146 x 146 x 22 cm d'alçada. El sòcol, també de secció quadrada, té els cantells i arestes tallades a bisell. Amida 75 x 75 x 70 cm d'alçada. En una de les seves cares, un camp epigràfic amb la següent inscripció incisa: "FILLES DE MARIA/CONSTRUIT 1915/DEVASTAT 1936/RECONSTRUIT 1946". El pilar és, també de secció quadrangular

amb les arestes bisellades. Es troba bastit a base de carreus mitjans ben escairats i picats a punta. Les seves mesures són: 50 x 50 x 237 cm alçada. El capitell té forma trapezoïdal bisellat i de planta quadrada. Les seves mesures són de 75 x 75 x 25 cm d'alçada aprox. Finalment, la imatge de la Puríssima es troba damunt d'un pedestal quadrangular o podi, i deu fer uns 150 cm d'alçada més 30 cm aproximadament del pedestal. És feta de ciment amb motlle i ens presenta la imatge realista de la Puríssima trepitjant una serp.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

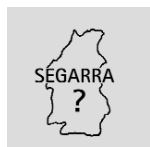
"L'Associació de Filles de Maria —escriu Mn. Sarri— celebrà les noces d'argent de la seva fundació en l'any 1915, i entre els diversos actes del seu programa de festes, hi havia un romiatge al Santuari de l'Aguda, el qual esdevingué lluïdíssim de debò. Recordatori d'aquelles festes solemnials, és l'esvelt monument de pedra a la Puríssima, aixecat en el planellet de la "Creueta", a mig camí del Santuari. El terreny fou comprat —dit la feixa dels olivers de la Creueta— a Bonaventura Aines Font. [...] A 5 d'agost de 1947 el Sr. Bisbe de Solsona, Dr. D. Vicente Enrique Tarancón concedia 100 dies d'indulgència als fidels cristians per cada Avemaria o Salve que resin devotament davant aquesta imatge, pregant per les intencions de la Santa Església".

BIBLIOGRAFIA

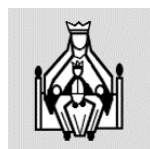
—SARRI, Jaume: *Santa Maria de l'Aguda*. Tàrraga 1958, p. 71.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

El 30 de juliol de 1936 aquest monument va ser enderrocats pels membres del Comitè de Torà. El 25 de març de 1946 va ser recuperat de forma exacta.

**TALLA DE LA MARE DE DÉU
DEL ROSER**

Nucli: Cellers

Tipologia: Talla

Època (Èpoques): primera meitat s. XVII

Estat de conservació: Regular

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte

Actual: Religios/Culte

Talla barroca representant la Mare de Déu amb el rosari
(Foto Guillermina Puig)

Es tracta d'una talla de fusta (85 cm d'alçada i 7 cm del basament), que la tradició diu que es de boix i respon a una tipologia i advocació —amb les seves variants de la Verge de la Rosa, del Rosari o del Roserar— molt estesa a tot Catalunya durant l'època del barroc. Aquesta imatge podríem situar-la cronològicament durant la primera meitat del s. XVII, tot i que el seu caràcter popular de factura més aviat barroera i allunyada, per exemple, del treball delicat de la Verge del Roser de Claret, en fa difícil la precisió a

l'hora d'establir una datació que ens remeti a un taller determinat, si bé en aquest cas podríem aventurar-nos a suposar-la obra d'un taller d'àmbit local, potser de la mateixa vila de Torà.

Presenta la típica forma barroca de "fus", amb un embalum considerable de les vestidures, amb plecs força amples i matussers, com la policromia, amb motius florals de traços amples i colors primaris i sense la qualitat que aportaria un daurat o estofat. El vestit és de doble màniga ampla que s'enganxa amb una fíbula a l'alçada del colze, com és molt freqüent en la indumentària d'aquestes Marededéus. El mantell li cobreix el cap i no porta la corona que l'acredita com a "Reina de Cels i Terra". Pel que fa al Nen, aquest sí que aguanta simbòlicament la "Bola del Món". Val a dir que tant el Nen com la Mare devien portar sengles rosaris (el del Nen ha desaparegut). La policromia de les carnacions —també malmesa pel temps i la brutícia— es presenta avui d'un color marronós, ataronjat que no contribueix a una certa sensació de realisme. Cal destacar el lleuger *contraposto* de la Verge —col·locada damunt d'un basament que imita un marbrejat—, que li dona més mobilitat de la que té, per exemple, la hieràtica Verge del Roser de Gra.

CONTEXT HISTÒRIC

La tradició situa l'origen de la devoció a la Mare de Déu del Roser al s. XIII, amb l'aparició de la Mare de Déu a Sant Domènec de Guzman, al qual va fer lliurament d'una corona de roses o rosari. La seva difusió i devoció coincideixen amb el retrocés de l'heretgia albigesa, en la repressió de la qual col·laborà activament l'esmentat sant.

Al s. XVII, però, la crítica posa en dubte la tradició i hom considerà el dominic Alain de la Roche com a iniciador i propagador d'aquesta devoció. Els dominics reaccionaren davant les conclusions dels erudits i sostingueren que Alain de la Roche es limità a restablir-ne la tradició, donat que les epidèmies de pesta del s. XIV havien fet desaparèixer les confraries a causa de l'elevada mortaldat que ocasionaren.

El culte i la devoció del Roser fins a la fi del s. XVI és limitat pràcticament als convents de frares predicadors i a llur àmbit d'acció. Al llarg dels segles XIV i XV hi ha indicis d'aquesta devoció en les mencions als saltiris (nom popular del Rosari) i paternòsters (rosaris i collarets, però com a mitjà mnemotècnic per a comptar les oracions).

L'avançada devocional del culte popular al Roser i de la fundació de les confraries, així com de l'existència d'un ofici dedicat a la fabricació de rosaris tingué lloc a partir de 1571 quan, en ocasió d'haver estat guanyada la batalla de Lepant contra l'esquadra turca la diada del 7 d'octubre, hom convingué que ho fou gràcies a la intercessió de la Mare de Déu del Roser; així ho declarà el Papa Pius V i ho ratificà el seu successor Gregori XIII, el qual proclamà el dia 7 d'octubre "diada del Roser a tot el món".

D'aquesta manera, la Contrareforma sorgida de Trento procurà exaltar encara més aquesta devoció tot argüint que, donat que havia contribuït al retrocés de l'heretgia albigesa, també serviria per fer front a la Reforma Protestant. L'ordre dels Predicadors seria l'encarregada d'estendre aquesta advocació a tot l'Orbe catòlic i, per tant, també a Catalunya on, per altra banda, la tradició de la Immaculada Concepció no estava tan arrelada com a la resta de la Península, on la Butlla de Pau V que propicià el culte a la Immaculada Concepció, va enfortir arreu del país aquesta devoció, que no obstant ja es feia patent des del s. XV.

Les confraries del Roser tenien uns objectius comuns que, a més de procurar-se gràcies espirituals amb l'agrupament entorn de l'esmentada advocació, anaven des de fer caritat als pobres per mitjà d'almoines en metàl·lic o en espècie (pa) i per subvenir les necessitats dels confreres en cas de desgràcia (societat de socors mutus) fins a sufragar enterraments i misses per als confreres morts.

Si ens centrem en la història de les confraries de la comarca de la Segarra, aquestes van ser inspirades i reglamentades per la comunitat de dominics del convent de Sant Domènec de Cervera durant l'últim terç del s. XVI.

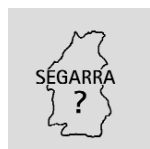
BIBLIOGRAFIA

- SERRA I BOLDÚ, Valeri: *Llibre d'or del Rosari*. Barcelona 1925.
- TRIADÓ, Joan-Ramon: *L'època del barroc. s. XVII-XVIII, dins Història de l'Art Català*, vol. V. Barcelona 1984.
- VALLDAURA, Anna De: *Tradicions religioses de Catalunya*. Barcelona 1948.

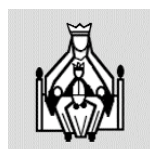
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Actualment, la imatge de la Verge del Roser de Cellers és fora del seu emplaçament original; es troba custodiada a Torà.

SANT CRIST DE SANT CELDONI I SANT ERMENTER

Nucli: Cellers

Tipologia: Talla
Època (Èpoques): s. XVIII-XIX
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Talla del sant Crist en una imatge actual

Entre els objectes de culte que hom documenta pertanyents al fons de l'església del Monestir de Cellers, trobem aquesta talla dels Sant Crist.

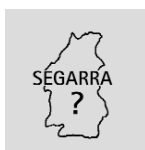
Es tracta d'un Crucificat de fusta policromada (190 x 116 cm.), damunt d'una creu de braços rodons, simulant dos troncs amb brots escapçats, fet que remetria a l'*Arbor Vitae*, o Arbre de la Vida. Els extrems de la creu són pomejats

i acabats amb sengles boles, cosa que ens fa pensar en la semblança existent amb les creus dels Crists de Clarret o de Gra, tipològicament molt properes.

Pel que fa a la imatge del Crucificat, aquesta correspon al tipus de Crist Mort, subjecte a la creu amb tres claus, cenyidor i portant nimbe daurat. Aquesta figura es troba policromada sobre una fina capa de guix. Porta la inscripció "INRI".

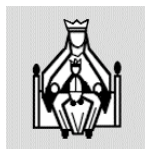
Es tracta d'una peça religiosa emmarcada dins el corrent d'un art popular que s'adapta a les necessitats litúrgiques.

MARE DE DÉU AMB EL NEN

Nucli: Cellers

Indret: Aquesta peça forma part de la col·lecció del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona (MDCS). No es troba exposada al públic.

Tipologia: Escultura en terra cuita
Època (Èpoques): s. XV
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: Peça de museu

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Es tracta d'una escultura de terra cuita en mig relleu que representava la Verge dempeus amb l'Infant als braços. Se'n conserva la part principal, en la qual es veu la Verge coronada i amb l'esfera simbòlica a la mà dreta mentre aguantava l'Infant amb la seva mà esquerra. Té girada la cara envers el Fill i va vestida amb un mantell profundament plegat en el qual hi ha restes de policromia blava. El Nen, en canvi, és representat pràcticament nu.

Relleu de terra cuita que representa la Mare de Déu amb el Nen (Catàleg d'art romànic i gòtic del MDCS)

Per les seves característiques, cronològicament podria emmarcar-se dins el s. XV. Mesures: 19 x 14 cm.

BIBLIOGRAFIA

—BRACONS, Josep: *Fragment d'una placa de terra cuita treballada en mig relleu...*, dins *Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg d'art romànic i gòtic*. Barcelona 1989, p. 199.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

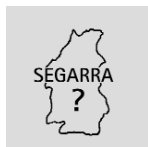
Procedeix de l'església parroquial de Sant Martí de Cellers i ingressà al museu abans de l'any 1917, car ja fou recollida en els inventaris antics.

Consta amb els núm. 269 de l'inventari del museu.

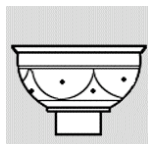
PROTECCIÓ EXISTENT

Peça de museu.

PICA BENEITERA

Nucli: Cellers
Distància des de Cervera: 30,7 km
Accés: Pista
Indret: Sortim de Cervera per la N-141 i continuem per la C-25 (Eix Transversal) fins a la sortida 93 (Sant Ramon-Torà) on reprendrem la N-141 en direcció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà. Arribats a Torà, poc abans d'agafar la carretera que condueix a Solsona ens desviarem a mà dreta per agafar una pista asfaltada que mor al nucli de Cellers, des d'on continuarem per una pista de terra fins al monestir de Sant Celdoni i Ermenter, on mor el camí. Es troba dins l'església del monestir.

Tipologia: Pica
Època (Èpoques): s. XVIII
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Objecte litúrgic
Actual: Religiós/Objecte litúrgic

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Pica beneitera de fust cilíndric i vas de quart d'esfera amb relleus gallonats

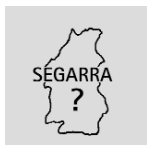
Pica beneitera situada a la dreta de la porta d'ingrés al monestir, constituïda per un sòcol, el fust i el vas. Fa 94 cm d'alçada total. Presenta un sòcol de secció quadrangular, motllurat amb un collar superior que constitueix l'arrencada del fust cilíndric, que presenta un altre collarí a mitja alçada. El vas (61 cm de diàmetre) es troba actualment molt malmès a causa de l'erosió natural i presenta una restauració bastant barroera. La secció inferior és gallonada i de la superior en ressalta un cordó a tot volt i un filetejat molt erosionat. L'interior és apetzinat, amb un segell central amb l'anagrama de Jesús: IHS.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

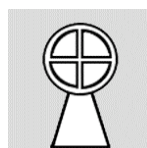
L'escultura en pedra que trobem a l'interior de l'Església del Monestir de Cellers s'hauria de complementar amb la descripció dels capitells de la seva cripta. Tanmateix hem preferit de tractar els capitells en parlar de l'arquitectura religiosa, a on remetem per tal de conèixer-ne les seves característiques.

També en pedra hi figuren dues escultures dels Sants Màrtirs d'època contemporània, damunt la taula de l'altar major.

ESTELES DISCOÏDALS DE CELLERS

Nucli: Cellers
Distància des de Cervera: 29,3 km
Accés: Pista
Indret: Seguint les indicacions fins arribar al nucli de Torà, passant per Portell i Ivorra. Sortint de Torà, poc abans d'agafar la carretera que condueix a Solsona ens desviarem a mà dreta per agafar una pista asfaltada que condueix al nucli de Cellers (a uns 7 km de Torà). Es troben en l'antic fossar, davant mateix de la porta d'entrada a l'església, molt amagades per la vegetació i els nivells de terres.

Tipologia: Estela funerària
Època (Èpoques): Medieval-Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte funeràri
Actual: Religiós/Culte funeràri

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Conjunt de dues esteles discoïdals, esculpides en pedra del país (sauló), anepigràfiques, localitzades en l'antic fossar de l'església de Sant Martí de Cellers, davant mateix de la façana d'ingrés, que mira a migjorn. Molt probablement aquestes dues esteles es troben fora del seu emplaçament originari, a la capçalera d'una sepultura, la qual cosa no ens permet determinar-ne ni l'anvers ni el revers.

Estela 1. Estat de conservació: dolent. Presenta escrostonaments en l'àrea perimetral d'ambdues cares i considerable efecte de l'erosió. Mesures: alçada visible 34 cm; diàmetre del disc 34 cm; gruix 14 cm. No es veu el peduncle, per la qual cosa no podem identificar-ne la seva tipologia. Visible, encara que molt dificultosament, decoració en ambdues cares. A la cara A, dins orla i en baix relleu, identifiquem una creu de braços eixamplats d'extrems còncaus que s'uneixen a l'orla. A la cara B hi endevinem l'orla en baix relleu i una franja horitzontal que es podria correspondre amb un dels braços d'una creu grega. Des del punt de vista simbòlic, aquesta estela presenta el recurrent tema de la creu envoltada pel cercle, bordó o orla, signes que simbolitzen plegats, per a determinats estudiosos, l'evocació de la mort redemptora de Crist. Precisament de la utilització del cercle com a forma bàsica, per no dir exclusiva, emprada pels autors d'esteles, en prové la mateixa denominació d'esteles discoïdals. El cercle vindria a simbolitzar

Estela núm. 1

zar, des de l'adveniment del cristianisme, entre d'altres significats, l'Eternitat de Déu, o roda mística, i també el cosmos i la perfecció. Així, es considera símbol de la Resurrecció i de la vida eterna.

Estela 2. Estat de conservació: dolent. Presenta importants escrostonaments en el sector perimetral. Mesures: alçada visible 22 cm; diàmetre del disc aproximat 35 cm; gruix 13 cm. Es troba pràcticament enterrada davant la porta d'ingrés. No s'hi identifica –probablement a causa de l'erosió– cap tipus de decoració.

Estela núm. 2

CONTEXT HISTÒRIC

L'estela discoïdal és un senzill monument funerari esculpit en pedra del país (arenosa blanca, saulonenca) d'una sola peça, consistent en un disc generalment decorat i un peduncle. Les esteles més comunes que han arribat als nostres dies són el fruit del treball d'humils picapedrers locals que han anat reproduint al llarg dels segles una semblança de formes i motius gairebé idèntics, la qual cosa les fa ser intemporals. De fet, l'origen de les esteles discoïdals és remunten al primer mil·lenni aC i arriben cronològicament fins els nostres dies.

La reconquesta als sarraïns i el posterior repoblament cristià durant els segles X, XI i XII van encetar una activitat constructora sobre la base del castell o recinte emmurallat i l'església. A redós de l'esglesia romànica s'hi emplaçaven, encarats a migjorn, minúsculs fossars on les tombes es disposaven en sentit est-oest, amb els peus mirant a l'est. Alguns d'aquests fossars d'origen medieval han pogut arribar als nostres dies i encara s'hi poden localitzar una part de les esteles discoïdals que, quan es troben en el seu lloc original, s'emplacen a la capçalera de la tomba.

En la segona meitat del segle XIX i el primer quart del segle XX es basteixen els actuals cementiris fora del nucli de població, generalment de planta quadrangular. Amb el canvi de propietat dels cementiris, que passen de l'església al municipi, s'abandonen molts dels antics fossars, i el "vas" o antiga fossa familiar ocupa un lloc en el nou cementiri. El destí i utilització final de les esteles, després de la desafecció, ha estat divers, des de convertir-se en element decoratiu dels nous cementiris a ser utilitzades en la construcció, passant per restituir-ne la seva funció.

BIBLIOGRAFIA

- AA.W.: *Les esteles discoïdals dels Països Catalans. Estat de la qüestió*. Reus 1993.
- DE FLUVIÀ, Armand: *Diccionari general d'heràldica*. Barcelona, Edhasa, 1982.

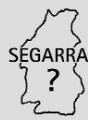
–MENCHON, Joan: *Algunas cuestiones metodológicas en el estudio de las estelas de los "Países Catalans"*, Cuadernos de Sección. Antropología-Etnografía 10. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1994, ps. 553-576.

–MIRÓ I ROSSINACH, Josep M.: *Esteles funeràries discoïdals de la Segarra*. Tàrraga 1986.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

A causa de la important vegetació existent, no hem pogut documentar més esteles funeràries. No descartem, però, que n'hi pugui haver alguna altra.

COMUNIDOR O ALTARET PER BENEIR EL TERME

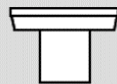
Nucli: Cellers

Distància des de Cervera: 29,3 km

Accés: Pista

Indret: *Seguint les indicacions fins a Torà on ens desviarem, poc abans d'agafar la carretera que condueix a Solsona, a mà dreta per agafar*

una pista asfaltada que condueix al nucli de Cellers (a uns 7 km de Torà). Es troba al costat de l'església, en un replà a la part alta del poble.

Tipologia: Altar

Època (Èpoques): Moderna

Estat de conservació: Regular

Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Altar per beneir el terme

Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Comunidor o altar per beneir el terme, situat a l'aire lliure a uns pocs metres a l'est de l'església de Sant Martí de Cellers, dins el primitiu fossar o cementiri vell. Fet de pedra del país (sauló), està constituït pel pedestal o basament, la taula i una creu de ferro.

El pedestal o basament és de secció quadrangular (44 x 60 cm), molt erosionat; primitivament podria haver presentat els cantells bisellats. L'alçada visible del pedestal és d'uns 75 cm.

La taula o ara de l'altar és també de secció quadrangular (60 x 78 x 10 cm de gruix) i porta encastada a la part central un creu de ferro. L'alçada total del pedestal i la taula és de 85 cm.

Comunidor localitzat al costat de l'entrada de l'església

La creu fa 78 cm d'alçada i és del tipus llatina, feta en passamà de ferro amb els braços acabats en punta de llança.

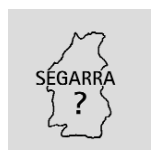
CONTEXT HISTÒRIC

Els comunidors, la finalitat dels quals era la benedicció del terme o el ritus de tradició pagana de conjurar les tempestats, s'acostumaven a bastir en llocs elevats, sobre les naus de les esglésies per exemple, a l'extrem del poble o en lloc obert, dalt d'un pujol... Era convenient la forma de taula en els conjuradors a fi que poguessin aguantar la Vera-Creu, relíquia o imatge que servia pel conjur, el salpacer i l'ordinari o ritual que era necessari per les absoltes i benediccions. La creació de conjuradors fou costum generalitzada des del segle XVI.

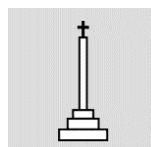
BIBLIOGRAFIA

—GUDIOL, Josep: *Les Creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, p. 14.

PILARET DE CAL TANYOT

Nucli: Cellers
Distància des de Cervera: 34 km aprox.
Accés: Pista+sender
Indret: *Seguint les indicacions fins a Torà. De Torà, pel camí de Cellers, fins poc abans d'arribar al monestir, on agafarem una pista a mà esquerra que seguirem fins una bifurcació, a 1,9 km, en l'indret conegut com l'Hostal del Vent. D'aquí, surt un caminet a peu, l'antiga carrerada de Torà a Cardona, que seguirem durant aproximadament 1 km. El trobarem a mà esquerra damunt la cinglera en un espai on el bosc s'obre a un camp de conreu.*

Tipologia: Creu-pedró/pilaret de terme
Època (Èpoques): s. XVIII (1761?)
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Civil-Religiós/Fita de terme-Culte
Actual: Civil/Fita de terme-Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Creu-pedró o pilaret de terme, l'estructura constructiva del qual es caracteritza, a diferència de les creus monumentals clàssiques, per un pilar o pedrò, una capelleta —a voltes diferenciada del pilar, en aquest cas no— i una creu coronant-la que, en aquest cas, ha desaparegut. Aquest pilaret de terme de cal Tanyot guarda, sense cap mena de dubte, una extraordinària semblança estructural amb l'altre pilaret, conegut com el de la Petja, situat al cap de serra a la dreta de la vall de Cellers. Fet en pedra del país (sauló), mesura 4,4 m d'alçada. Per tant, és gairebé 2 m més alt que el de la Petja.

Alçat del pilar de cal Tanyot

El pilar es troba bastit directament en el repeu d'una roca que aflora de la cinglera. És de planta quadrada (65 x 65 cm) bastit a base de grans carreus ben escairats, picats a punta i amb els cantells o arestes exteriors bisellats. Es troben disposats en 5 filades i formant aparell de llarg i través. En un dels carreus de la cara sud hi trobem incisa, la següent inscripció que no acabem d'identificar a causa del mal estat de la pedra: "S. CELDONI / Y S. HERMENTER / SE V [...] EN / E [...] E".

La capelleta s'obre a la cara sud del pilar, mirant al camí o carrerada. No sobresurt del pla vertical de les quatre cares del pilar, llevat de la seva coberta que presenta un acornisament o ràfec per tal de protegir les parets de la pluja. La capelleta és monolítica i mesura 65 cm d'alçada x 46 cm de llum, presentant les arestes exteriors tallades a bisell seguint les del pilar i una motllura de bocell en els cantells de la fornícula. La capelleta es troba tancada per una reixa de forja que aixoplugava un petit muralet de rajola policroma catalana, avui pràcticament desaparegut, amb la representació dels sants màrtirs Celdoni i Ermenter. Aquest petit mural de rajola era idèntic —segons la memòria oral— al del pilaret de la Petja. Corona la capelleta una coberta monolítica que sobresurt del pla vertical de les cares del pilar, ben esculpida, que presenta un acornisament motllurat i que forma tres frontons triangulars, un a la cara nord i un a cada cara lateral, mentre que al darrere acaba amb la caiguda d'una de les vessants. En el frontó de la cara on s'obre la capelleta s'hi llegeix incisa la següent inscripció "JOSEPH / FEXES PRIO". En el carener de la coberta una bola damunt peanya monolítica, actualment fragmentada, hauria suportat —tal com mostra la incisió circular que s'hi endevina— una creu de ferro, seguint el model del pilaret de la Petja. De fet, en la fotografia dels anys vuitanta de cal Tanyot amb el pilaret al fons hom hi endevina el pal clavat vertical de la possible creu.

Detall de la fornícula capçada a set vessants amb una bola centrada al carener on es fixava la creu, probablement de ferro

NOTÍCIES HISTÒRIQUES/CONTEXT HISTÒRIC

Amb aquesta denominació de pedres de terme —ens diuen Casas i Ollich— ens referim a dues pedres que es troben a mitjana altura de dues muntanyes que tanquen l'horitzó al monestir per l'est. La gent del país explica una curiosa llegenda referida a les pedres: els

El nom de pilaret de cal Tanyot, que és com hom coneix aquest element escultòric aixecat en la carena de la serra de Cellers, li ve de la casa que hi havia prop d'aquest indret, les restes de la qual encara podem veure en aquesta imatge dels anys vuitanta

clots que hi ha al seu redós serien les petjades dels cavalls dels sants que van saltar d'una muntanya a l'altra en el curs d'una persecució. Aquestes petjades de què ens parla la llegenda no serien, doncs, més que unes marques, pedres de terme o fites que indicaven el límit de les possessions del monestir. Així ho corrobora un document del segle XVIII-XIX, conservat a l'Arxiu Episcopal de Solsona, que fa servir aquestes petjades com a fites per a delimitar el terme de Cellers: "...y part ab lo terme de Ardevol a hont queda lo Oratori de la petjada del cavall de Sant Saldoni i Hermenter en lo terme de Cellers... fins a entrar la dita fita de pedra, que divideix los dits tres termes y diferents Señors".

Pel que fa a la cronologia d'aquest pilaret, creu-pedró o oratori, tenint en compte les característiques constructives pràcticament idèntiques amb el que es troba en la carena de la serra de la vessant nord de la vall de Cellers, prop del mas de la Petja, la data probable del seu aixecament podria coincidir amb la de "1761", que és la que trobem incisa en el timpà de la capelleta del de la Petja. Si fem cas de la inscripció que trobem en el frontó on s'obre la capelleta ("JOSEP/FEXES PRIO"), sembla indicar que aquest pilaret va bastir-se gràcies al patrocini privat.

En el que respecta a la seva definició, i seguint els treballs de Gudiol i Bastardes, hauríem de parlar de creus-pedró més que de pilarets perquè en ambdós casos aquestes construccions es troben coronades justament per una creu —de ferro, al de la Petja, i de pedra encara que fragmentada, al de Tanyot—. Tanmateix, tant pilaret com oratori són els termes més usats per la veu popular d'aquestes contrades per a definir-los, cosa que tampoc constitueix una incorrecció si tenim en compte que, l'única diferència que separa una creu-pedró d'un pilaret és, només, la creu. Pel que fa al mot "oratori", aquest defineix més la funció —predisposar a l'oració— que no pas una estructura constructiva concreta; per tant, no és incorrecte d'usar-lo parlant de creus-pedró com tampoc ho és parlant de pilarets.

Conjuntament amb les creus monumentals clàssi-

ques, la creu-pedró i, per extensió, el pilaret constitueixen també un element característic del paisatge rural català. Com en el cas de la creu, els pilarets o creus-pedró dedicats a un sant, santa o sants també s'han usat per a presidir molts dels actes de la vida dels cristians, com a senyal de protecció (dels homes, dels camps, del bestiar,...), de fitació i/o de predisposició a l'oració. Per la seva localització —en el cap de terme i al costat d'un camí o carrerada—, la creu-pedró dedicada als Sants Màrtirs Celdoni i Ermenter assoleix les funcions de fita de terme, de predisposició a l'oració i de protecció dels homes i ramats. Els pilarets o creus-pedró tenen un significat espiritual potser molt més rellevant com ho constata el fet que, en aquests casos —a diferència de les anomenades creus monumentals— les imatges queden dins una diminuta capelleta, moltes rera reixa, com és el cas que ens ocupa. La creu-pedró presenta una estructura diferent a la coneguda creu de terme o creu monumental clàssica, formada generalment per una graonada, sòcol, fust, capitell i creu. En el cas de la creu-pedró o pilaret tenim, doncs, dos elements bàsics que són el pilar i una capelleta dins la qual s'hi aixopluga la imatge d'un sant, santa o sants, molt sovint a partir d'un petit mural de rajola pintada vidriada. Generalment, sobretot quan parlem de creu-pedró, corona una creu que és preferentment de ferro o de pedra.

BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

- Arxiu fotogràfic de J. Coberó.
- BASTARDES, Albert: *Les Creus al vent*. Barcelona 1983, p. 28.
- CASAS, Montserrat i OLLICH, Immaculada: *El monestir de Sant Celdoni i Ermenter de Cellers. Estudi històrico-arqueològic*, "Acta Historia et archaeologica mediaevalia" núm. 2. Barcelona 1981, ps. 189-191.
- GUDIOL, Josep: *Les Creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-38.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquest pilaret s'aixeca al peu d'una antiga carrerada que passava per Pinós, però que es dirigia a Cardona, venint de Poblet. Forma un petit espai obert òptim per a la pregària, objectiu que pretenien assolir aquest tipus de construccions. La carrerada la describem dins l'apartat general d'arqueologia, en tractar el nucli i terme que s'adscriu a Torà.

La tradició oral popular parla d'una petjada del cavall de Sant Jaume al peu del pilaret, identificada per un forat excavat a la roca, que va saltar d'una serra a l'altra.

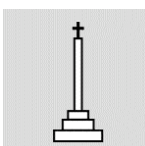
Hi documentem restauracions efectuades en alguns sectors. Pel fet que es troba bastit en pedra seca, faria falta algun tipus de restauració o consolidació per evitar-ne el deteriorament progressiu que podria provocar el seu enderroc.

Lamentablement l'incendi de l'estiu del 1998 ha privat aquest sector de la serra de Cellers, la serra de Sant Donat i la de Claret de tot el seu encant natural.

PILARET DE LA PETJA

Nucli: Cellers
Distància des de Cervera: 32,3 km aprox.
Accés: Pista+sender
Indret: Arribats a Torà, prendrem la LV-3005 en direcció Solsona fins la cruïlla d'Ardèvol, per continuar posteriorment en direcció a Claret, a on arribarem després de recórrer 4 km. Arribats al nucli, prendrem el camí d'Ardèvol i, a 2,6 km trobarem mas la Petja. El pilaret, es troba a 150 m al sud-est del mas.

Tipologia: Creu-pedró/pilaret de terme
Època (Èpoques): s. XVIII (1761)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Civil-Religiós/Fita de terme-Culte
Actual: Civil/Fita de terme-Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Alçat del pilaret de la Petja coronat per una creu de ferro damunt coberta a vuit vessants

Creu-pedró o pilaret de terme, l'estructura constructiva del qual es caracteritza, a diferència de les creus monumentals clàssiques, per un pilar o pedra, una capelleta i una creu coronant-la. Ni més ni menys, aquesta és l'estructura del nostre pilaret de terme de la Petja que guarda una semblança molt gran amb el pilaret del Tanyot, situat al cap de serra a l'esquerra de la

vall de Cellers. Encara que la seva factura pugui semblar més aviat senzilla, obra d'un humill picapedrer, el cas es que hom hi pot descobrir algun element escultòric — com la coberta monolítica damunt la capelleta— que fa pensar, per la forma i proporcions, en les mans d'un picapedrer destre. Fet en pedra del país (sauló), mesura 250 cm d'alçada.

El pilar es troba bastit directament damunt un aflorament de roca natural, encara que actualment presenti en la seva base un formigonat recent, si fem cas de la data que hi consta (12-10-1986). És de planta quadrada (67 x 67 cm) bastit a base de carreus ben picats i escairats disposats a filades i més o menys formant aparell de llarg i través. Dues inscripcions, fetes a l'argamassa, assenyalen segurament fets diversos o reformes. A la cara oest trobem la data "1936" i a la cara sud "1949".

La capelleta s'obre a la cara nord, sense sobresortir del pla vertical de les quatre cares del pilar, llevat de la

Detall de la fornícula amb un mosaic representatiu dels Sants

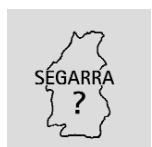
seva coberta que presenta un ràfec per tal de protegir-lo de la pluja. L'obertura de la capelleta mesura 65 x 42 cm, presentant una motllura de mig bocell en els cantells dels muntants i de la volta d'arc de mig punt que la cobreix. Val a dir que aquesta motllura es troba reformada en algun sector per l'es-crostonament de la pedra. La capelleta es troba tanca-da per una reixa de forja i aixopluga un muralet de rajola catalana policroma, emmarcat per una sanefa serpentejant i amb un motiu puntejat. La inscripció "Sant Saldoni i Armenter" acompanya la representació d'ambós sants a cavall que sostenen amb la mà dreta la palma del martiri. Corona la capelleta una coberta monolítica que sobresurt del pla vertical de les cares del pilar; molt ben esculpida, presenta un acornisa-ment motllurat a cavet i que forma tres frontons trian-gulars, un a la cara nord i un a cada cara lateral, men-tre que al darrere acaba amb la caiguda d'una de les vessants. En el frontó de la cara on s'obre la capelleta hi documentem la data incisa "1761" i en un carreu de la base de la capelleta hi ha també una inscripció que resa, sense poder acabar de dexifrar: "SELDONI I AR/MENTER SANS...".

Una creu de ferro corona el pilaret o creu-pedró. Tipològicament és semblant a una creu de Malta, de braços rectilinis eixamplats i amb els extrems lleugerament còncaus.

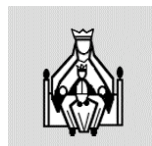
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Era un indret paisatgísticament prou interessant, si no hagués estat pel nefast incendi de l'estiu del 1998. Pel que a les notícies històriques, context i bibliogra-fia podeu veure la fitxa anterior.

MARE DE DÉU DEL ROSER

Nucli: Claret
Distància des de Cervera: 29,6 km
Accés: Pista
Indret: De Cervera per la carretera N-141 i la C-25 (Eix Transversal) fins a la sortida 93 (Sant Ramon-Torà) on reprendrem la N-141 en direc-ció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà. De Torà, per la LV-3005 en direcció Solsona fins la cruïlla que condueix a Ardèvol, Sant Serni i Claret. Prendrem aquesta carretera fins el trencall de Claret, a 1,4 km. D'aquí, per una pista de terra en bon estat, arribarem, després de 4 km, al nucli de Claret.

Tipologia: Talla
Època (Èpoques): Mitjan s. XVII
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Es tracta d'una talla en fusta policromada de la Verge o Mare de Déu del Roser. La de Claret, concretament, respon al tipus d'imatge de les Marededéus barroques, tot i que ja s'ha deslliurat del "hieratisme" que caracteritzava les imatges del primer barroc; es troba dempeus i porta el Nen a la seva esquerra; al seu torn, aquest sosté un petit rosari i un altre de més gran a mode de cordó envolta la cintura de la mare. Tota la talla amida 73 cm, inclosos els 7 cm de la peanya o basament que fa de suport a al imatge. Aquesta escultura s'emmarca dins el corrent devocional popular, molt propi de la imatgeria barroca catalana.

Talla de la Mare de Déu amb el Nen envoltats pel Rosari

D'altra banda, aquesta Mare de Déu respon a una de les representacions més afortunades de la Mare de Déu del Roser: la que ens presenta la Mare de Déu envoltada d'un rosari. Aquest rosari, que forma una espècie d'aureola al voltant de la Verge, pot ser un cordó, de caps solts algunes vegades, generalment amb cinc desenes de grans petits, separats per cinc grans majors. Altres vegades i concretament en aquest cas, és una garlanda de cinquanta roses petites, separada cada desena per una rosa més gran o de color diferent, daurat en aquest cas. Aquest tipus de Verge voltada d'una aureola amb un rosari també adornava els plats petitoris o bacines que els dies de festa circulaven als temples, recollint les almoines dels fidels.

Tot i que en principi caldria situar aquesta imatge com a fruit de l'obra d'un taller de caire més aviat local

Primer pla de la Mare de Déu i el nen

i d'ofici precari, val a dir que, al costat de detalls un xic matussers, com el braç dret del Nen, que, molt estrafet, s'amaga darrera el mantell de la Verge, o el mateix cànon d'aquesta, amb la part de les extremitats inferiors un xic curta respecte al cos o tronc, també podem observar una sorprenent alenada de qualitat que fa aquesta imatge diferent d'altres imatges documentades en petits nuclis com Gra o Florejacs. Observem, doncs, una gran elegància en el "contraposto" de la Verge, amb l'avançament del genoll dret, lleugerament flexionat i que origina una lleugera "curvatura dolça" a tota la imatge. El Nen, d'altra banda, se'ns presenta molt encertadament sota l'aspecte gairebé d'un "putto" o angelot barroc, és a dir, com un infant rodanxó de rostre amable i postura complexa i ben treballada. També el rostre de la Verge està treballat amb força delicadesa, així com les carnacions, que contribueixen a ressaltar els volums i la versemblança, sobretot pel que fa al cos del Nen.

Pel que fa a la indumentària de les imatges, l'Infant porta una tuniqueta molt curta que descobreix les molsudes extremitats, mentre les vestidures de la Verge, amb gran incidència en el tractament dels plecs, que cauen de forma bastant natural, ja han abandonat l'exuberància en el volum i bufament de les faldilles corresponent a la tipologia de "fus", que s'havia donat des de mitjan segle XVI i de la qual en poden ser exponents la Immaculada de Verdú i la Verge del Roser de Gra. Tanmateix, els vestits de la Mare de Déu de Claret estan tractats segons una policromia en blau i un tènue vermell, tirant a rosat, que reproduïx motius florals i vegetals en daurat, per mitjà d'un estofat que s'aconsegueix raspant el color aplicat sobre la superfície daurada, de manera que aparegui l'or de sota. D'altra banda, el vestit es complementa amb un mantell o capa daurada.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Contemporani a aquesta imatge devia ser més o menys el retaule que Joan Grau contractà per a l'església de Claret l'any 1651 i que avui es troba desaparegut, tot i que existeix la possibilitat que aquest retaule es correspongui amb el petit fragment que es troba en una de les capelles que també descrivim en l'apartat corresponent, així com amb les fustes que es troben en l'entresolat sota teulada de l'església. La certa qualitat d'aquesta Verge faria plausible la possibilitat que aquest artista, o si més no el seu taller, tinguessin que com a veure en la realització d'aquesta.

BIBLIOGRAFIA

—COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 409.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquesta marededéu, juntament amb la creu processional de plata, es guarden en una casa particular i només s'exposen al culte el dia de la festivitat de

Claret. Erròniament J. Coberó ens parla d'una talla gòtica de la Verge del Roser. En cap cas és gòtica sinó barroca.

Pel que fa a la devoció del Roser i, per tant, el context històric en què van esculpir-se aquestes marede-déus, podeu consultar aquest mateix apartat pel que fa a la Mare de Déu de Cellers on trobareu, a més a més, una proposta bibliogràfica sobre el tema.

SANT CRIST DE CLARET

Nucli: Claret
Distància des de Cervera: 29,6 km

Accés: Pista

Indret: De Torà, per la LV-3005, en direcció Solsona fins la cruïlla que condueix a Ardèvol, Sant Serni i Claret. Prendrem aquesta carretera

fins el trencall de Claret i, d'aquí, per una pista arribarem al nucli de Claret.

Tipologia: Talla
Època (Èpoques): s. XVII/XIX
Estil: Barroc
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Aspecte actual del Sant Crist

Talla de fusta policromada que representa Crist clavat a la creu. De factura senzilla, es troba en una de les capelles laterals obertes al mur de tramuntana. Mesures: 144 x 93 cm.

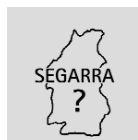
La creu, de braços rodons simulant dos troncs amb alguns brots escapçats que sobresurten, es troba pintada de color verd i té els extrems dels braços decorats amb una bola daurada. La tipologia de creu amb els troncs sense escalabornar, simbòlicament, remet a l'*Arbor Vitae*. El color verd de la policromia simbolitza la Salvació, no com a fusta morta, sinó com a l'arbre de la vida.

La imatge respon al tipus de Crist mort, subjecte a la creu amb tres claus, amb el cos lleugerament contorsionat i amb el *perizonium* disposat segons la forma habitual, nuat al maluc, formant plecs de composició diagonal.

Aquesta tipologia de Sant Crist presenta paral·lelismes estètics amb el que es troba al monestir de Cellers, amb el mateix tipus de creu però amb el Sant Crist de

dimensions més reduïdes. Idèntica factura té una creu processional, també de fusta, que es conserva a Gra (municipi de Torrefeta i Florejacs), la qual cosa fa pensar en el segell d'un mateix tallista.

LÀPIDA FUNERÀRIA EPIGRAFIADA

Nucli: Claret
Distància des de Cervera: 29,6 km

Accés: Pista

Indret: Seguint les indicacions fins arribar al nucli de Claret. La làpida es troba encastada en el mur de migjorn en l'interior de l'església de

Santa Maria.

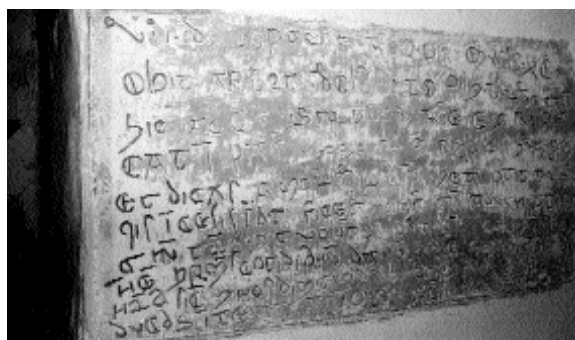

Tipologia: Epigrafia
Època (Èpoques): s. XIII (1292)
Estil: Romànic
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Làpida funerària-ossera
Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Làpida funerària encastada al mur de migjorn de l'església de Sta. Maria de Claret

En el mur lateral de migjorn, entre una capella dedicada a Sant Francesc Xavier i el nínxol que serveix per aixoplugar les fonts baptismals, a mitja alçada del terra, trobem encastada una interessant làpida funerària epigràfica que podria haver format part, primitivament, d'un sarcòfag o ossera. Les seves mesures són: 92 cm de llargada x 47 cm d'alçada.

Es tracta d'un interessant document epigràfic del segle XIII (1292) escrit en llatí i dedicat a Albert de Claret, fill de Berenguer, senyor de Claret. La transcripció diu: *3 idus september anno domini MCCXCII / obiit Arbert de Clareto filius Berengarii de Clareto / hic iacet iste puer anime eius requies- / cat i pace. Homo respicis ap (p) rome / et dicas amore dei pro anima mea. pater noster / qui est in celis sanctificetur nomen tuum adveniat re- / gnum tuum fiat voluntas tua sicut in celo et in terra pa / nem nostrum cotidianum da nobis hodie et dimitte nobis debita / nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris et ne nos in / ducas in tentacionem*

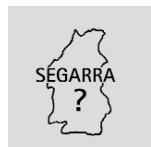
(sed libera nos a malo) Amen.

Traduït al català: "3 de idus de stembre (11 de setembre) de l'any del Senyor 1292, morí Albert de Claret, fill de Berenguer de Claret. Aquí jeu aquest noi. Que la seva ànima descansi en pau. Atura't, home, a pensar-hi i digues, per l'amor de Déu, a benefici de la meua ànima: Pare nostre que esteu en el cel, sigui santificat el vostre nom... Amen".

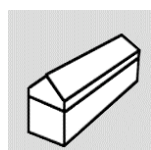
BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

- Arxiu fotogràfic de J. Coberó.
- COBERÓ, Jaume: *Esglésies i capelles de Torà i el seu terme i Castell de Claret de Figuerola*, Treballs inèdits.
- Catalunya romànica*, vol. XIII. Barcelona 1987, ps. 138 i 139.
- SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 8.

SARCÒFAGS DE CLARET

Nucli: Claret
Distància des de Cervera: 29,6 km
Accés: Pista
Indret: *Seguint les indicacions fins arribar al nucli de Claret. Els tres sarcòfags es troben a l'entrada del nucli urbà.*

Tipologia: Sarcòfag o ossera
Època (Èpoques): Medieval (ss. XIII/XV)
Estil: Romànic-Popular
Estat de conservació: Regular-dolent
Interès: Alt

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte funerari
Actual: Elements d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Vista general dels tres sarcòfags en una imatge de 1985

Conjunt de tres sarcòfags o osseres, localitzats entre les pedres del mur que mira a ponent de l'antic fossar, davant mateix de l'absis de l'església. Esculpits en pedra del país (sauló), consten, tots tres, de vas i tapa, i mostren diferent nivell escultòric.

Ossera 1. La caixa o vas és de forma rectangular (84 cm de llargària x 42 cm d'amplada x 50 cm d'alçada), amb l'interior buidat uns 22 cm. Presenta decoració visible en tres cares de la caixa i també a la tapa, que és la part que es troba més malmesa. Pel que fa a la decoració del vas —recollim de

Ossera núm. 1

l'obra *Catalunya romànica*—, la cara frontal presenta vuit motius d'estructura radial, de caràcter floral, a base de vuit puntes (pètals?) cadascun, inscrits en sengles cercles que destaquen d'una superfície rebaixada. A l'exterior hi ha una orla que recorre els quatre costats, ornada per tres línies de punts marcades a base d'incisions ràpides i grolleres. A totes dues cares laterals es presenta el mateix emmarcament, amb una sola línia de punts, així com una creu potençada de braços desiguals, bé que recreuant l'interior; la seva superfície es correspon amb la de l'orla, de manera que, com a la cara principal, el relleu es limita a dos plans. En aquest cas, el del fons presenta quatre cercles amb angles marcats a base de punts, enllaçats cap al centre de la creu mitjançant sengles successions curvilínies de punts, en una composició de pretesa, bé que no assolida, simetria. La tapa (38 cm d'alçada) té forma de prisma triangular, amb tota l'àrea perimetral allargada i decorada. En aquesta, es distribueixen a les dues cares laterals —capçalera i peus— sengles creus de braços iguals inscrites en un cercle, tot seguint un sistema força difós en sarcòfags, com el de Sant Just i Sant Pastor de la Vall d'Àn, a Odèn, bé que en aquest cas es troben en la cara principal de la caixa. Una altra creu inscrita en un cercle es situa també en una de les vessants de la tapa i està flanquejada per dues flors de vuit pètals. D'altra banda, per sota les vessants de la tapa es forma un fris decoratiu que no identifiquem. No presentant decoració en la cara posterior, hom dedueix que aquest sarcòfag estava destinat a anar adossat a un mur. En general, es tracta de l'obra d'un humil picapedrer si ens atenem a la seva rudimentarietat, tot utilitzant-se esquemes i motius de llarga tradició com la flor de sis o dotze pètals i la creu. Des del punt de vista iconogràfic, el tema de la flor de sis/dotze pètals es relaciona amb un sentit cosmològic o temes anàlegs d'acord amb una teologia solar. Els dotze pètals, per exemple, poden significar —segons Jordi Camps— una "...probable al·lusió al Zodíac, entès com la supeditació dels astres a la voluntat de Déu i en aquesta mesura determinant en els homes". Adaptant-la al cristianisme, la flor de sis/dotze pètals és expressió de la creença en la immortalitat i en l'eternitat. L'aparició d'aquests símbols —interpretables com a flors— al costat de la creu —signe de redempció— és bastant comú. Aquest sarcòfag, com els altres, presenta una complexitat gran a l'hora de datar-lo, essent l'únic que hom l'inscriuria dins el romànic, és a dir, abans del 1300.

Sarcòfag núm. 2

Sarcòfag 2. Consta de caixa o vas i tapa. La caixa és de forma rectangular (164 cm de llarg x 49 cm d'ample x 68 cm d'alçada x 9 cm de gruix aprox. de les parets), presentant decoració en el frontal a base de tres escuts en relleu, del tipus triangular curvilini, de grans dimensions i amb el camper llis i sense cap motiu decoratiu ni heràldic. La tapa (28 cm d'alçada) té forma de prisma de perfil triangular, amb tres escuts, també en relleu, en la vessant frontal. Es troba en estat precari de conservació, amb escrostonament de diverses parts i es troba partida. En el seu interior aixopluga encara uns quants ossos. Del conjunt dels tres sarcòfags és el més espectacular quant a dimensions. Pel que fa a la seva datació, tot i ser problemàtica tant per la seva factura com pels elements decoratius que s'hi representen, podria correspondre's a una obra dels segles XIV o XV.

Ossera núm. 3

Ossera 3. El tercer dels ossaris conserva igualment la caixa o vas i la tapa. La caixa és de forma rectangular (86 cm de llarg x 42 cm d'ample x 68 cm d'alçada), presentant decoració a la capçalera, frontal i peus a base de creus llatines incises de braços rectes, una a la capçalera i una altra als peus i dos a la cara frontal, a banda i banda d'un camp rectangular amb petites incisions geomètriques a mode de sanefa. Recorda, en certa manera, la decoració geomètrica d'època romànica, visible, per exemple entre les pedres de l'ampit de la placeta d'entrada a l'església de Sta. Maria de l'Aguda. La tapa té la particularitat de ser plana (11 cm de gruix) i no presenta cap tipus de decoració. Com en els altres casos, resulta difícil determinar l'època en què va ser esculpit aquest sarcòfag, malgrat la decoració geomètrica que ens recorda les formes del romànic. Iconogràficament, l'únic símbol representat, el de la Creu, és sense dubte el preferit i més desenvolupat pel cristianisme com a signe de redempció.

CONTEXT HISTÒRIC

Segons A. Bach, aquests sarcòfags podien haver per-

tangut als senyors feudals de Claret.

Íntimament lligat amb el culte als morts i amb els ritus funeraris d'enterrament, el sarcòfag o arca sepulcral s'ha utilitzat pràcticament ininterrompudament al llarg dels segles. La seva construcció ha variat constantment (segons els materials utilitzats, les formes i l'ornamentació) i ha esdevingut l'expressió de les creences que, sobre la mort, han tingut les diferents cultures que els han produït.

En època medieval l'ús del sarcòfag va anar perdent força en favor de les sepultures excavades en el paviment, reservant la seva utilització només en enterraments singulars. Prenien la forma de simples arques de pedra llisa o amb senzills motius decoratius, coberts mitjançant una tapa a doble vessant o bé de volta.

BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

—Arxiu fotogràfic de J. Coberó.

—*Catalunya romànica. Museu Episcopal de Vic/Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*, vol. XXII. Barcelona 1986, ps. 57-61 i 324.

—*Catalunya romànica*, vol. XIII. Barcelona 1987, ps. 139-140.

—COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 409.

—COBERÓ, Jaume: *Esglésies i capelles de Torà i el seu terme i Castell de Claret de Figuerola*. Treballs inèdits.

—*Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol. 10. Barcelona 1994, p. 368.

—SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 7.

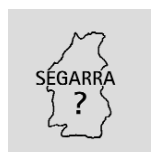
—VIDAL-VILASECA: *El romànic del Solsonès*. Barcelona 1979, ps. 101-103.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

És lamentable que, en el moment d'escriure aquestes ratlles, encara es trobin malmetent-se a l'aire lliure sense que ningú hi faci absolutament res per tal d'evitar aquesta degradació persistent. Pensem que seria una bona solució entrar-los a l'interior del temple parroquial.

Segons ens consta, antigament hom hi documentava un quart sarcòfag que va ser venut.

PICA BAPTISMAL

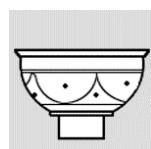

Nucli: Claret

Distància des de Cervera: 29,6 km

Accés: Pista

Indret: Seguint les indicacions fins arribar al nucli de Claret. Hom la pot contemplar a l'interior de l'església de Santa Maria.

Tipologia: Pica

Època (Èpoques): Moderna (s. XVII-XVIII)

Estat de conservació: Bo

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Objecte litúrgic
Actual: Religiós/Objecte litúrgic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Pica baptismal esculpida en pedra del país (sauló), de factura més aviat senzilla. Mesures: 86 cm d'alçada total x 82 cm de diàmetre x 32 cm de profunditat. Actualment es troba pintada.

Presenta peu o basament hexagonal de perfil estrellat, tallat a bisell i amb una motllura a la part superior. Segueix un cos hexagonal de cares llises fins arribar a un collarí motllurat en la part inferior i superior. Continua amb un cos llis de sis cares culminant en una motllura que donarà pas a la pica.

La pica és semiesfèrica i té quatre blasons esculpits simètricament a la cara de fora i en relleu. Es tracta de quatre escuts triangulars curvilinis amb les següents representacions: el frontal, el més visible, vol mostrar, probablement, l'escut d'armes dels senyors de Claret, concretament de Berenguer de Claret, amb dues llunetes muntants per base i la representació d'una ballesa a la part superior; l'escut del darrere no és visible perquè la pica pràcticament es troba adossada a la paret; mentre els dos escuts laterals, l'un presenta el camper completament llis i l'altre amb algun tipus de representació escultòrica que no identifiquem.

En la part superior presenta els encaixos per a la tapa.

El nínxol que aixopluga la pica es troba tancat per una reixa de mèrit feta, segons consta, el 1879. Aquesta reixa guarda moltes semblances amb la que tanca les fonts baptismals de l'església de Sant Miquel de Fontanet.

Alçat de la pica

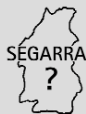

Detall del relleu a manera de blasó

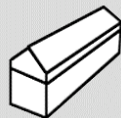
BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

- Arxiu fotogràfic de J. Coberó.
- COBERÓ, Jaume: *Esglésies i capelles de Torà i el seu terme*. Treball inèdit.
- FLUVIÀ, Armand De: *Diccionari general d'heràldica*. Barcelona 1982.

SARCÒFAG DEL CLOT DEL MOLTÓ

Nucli: Fontanet
Distància des de Cervera: 22 km
Accés: Carretera
Indret: *Seguint les indicacions fins a Torà. Actualment forma part de la col·lecció de troballes conservades a l'interior de l'església del Convent de Sant Antoni de Pàdua.*

Tipologia: Sarcòfag
Època (Èpoques): Altmedieval (visigòtic?)
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Element d'interès escultòric i arqueològic

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Sarcòfag en el moment de ser trobat en la partida del Clot del Moltó

Fou descobert en el decurs d'uns treballs agrícoles en la partida coneguda com el "Clot del Moltó", passat el trencall de Claret, a mà esquerra, en les terres de Can Garriga, propietat de Ramon Bernaus.

Es tracta d'un sarcòfag de pedra del país (sauló), treballat de forma rudimentària que conserva el vas i un fragment de la tapa. El vas té forma de paral·lelepípede buidat en el seu interior (llargada exterior 179 cm; amplada exterior 53 cm; llargada interior 168 cm; amplada interior 40 cm; fondària 34 cm). La capçalera presenta una mena de "coixinet" per a reposar-hi el cap del difunt. De la tapa només se'n conserva un fragment, el qual ens indica que formava quatre vessants a partir de les amplades dels quatre costats. Presenta incisions formant una mena de fris decoratiu.

Aspecte del sarcòfag en una imatge actual (Història de Torà. Àlbum de cromos...)

BIBLIOGRAFIA

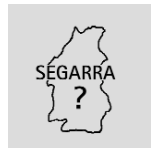
—SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 5.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Consulteu l'apartat de context històric i de bibliografia dels sarcòfags de Claret per ampliar la informació al respecte. L'absència de decoració en aquesta peça escultòrica fa pensar en una obra anterior al s. XII, fins i tot hom apunta la possibilitat de tractar-se d'un sarcòfag d'època visigòtica.

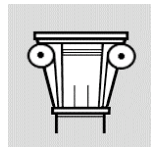
Hom planteja la hipòtesi sobre l'existència d'un poblat en l'indret conegut com el "Clot del Moltó" o bé, si més no, d'un edifici dedicat al culte. El sarcòfag en seria la prova més evident. En aquest mateix indret s'hi van documentar diverses sepultures del tipus banyera excavades a la roca, dues de les quals eren infantils. Actualment es troben soterrades per un pedregal.

CAPITELLS DE SANT MIQUEL DE FONTANET

Nucli: Fontanet
Distància des de Cervera: 22 km
Accés: Carretera
Indret: *Seguint les indicacions fins arribar a Torà. D'aquests capitells se n'ha fet càrrec l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de*

Torà, que els guarda a l'Església del Convent o bé a cal Gegó (Casa de Cultura).

Tipologia: Capitell
Època (Èpoques): final s. XI-ppi. s. XII
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

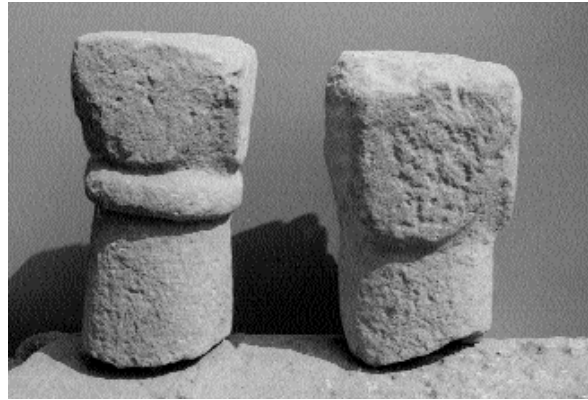
UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Element constructiu
Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

En realitat és tracta de dos fragments de columna i capitell monolítics recuperats de l'església de Sant Miquel de Fontanet, esculpits en pedra saulonenca, de factura molt rudimentària i sense elements decoratius. Presenten, ambdós, importants escrostonaments en totes les parts.

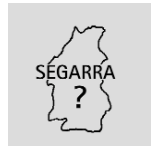
Fragment de columna i capitell 1. És extraordinàriament rudimentari, fins el punt de ser desproporcionat, obra, sens dubte, d'un humil picapedrer que cerca la funcionalitat més que no pas l'estètica. Es tracta d'una columna fragmentada, de la qual només se'n conserven 13 cm, llisa i de forma cilíndrica (16 cm de diàmetre). Al capdamunt, tot d'una peça, s'hi esculpeix el capitell, molt senzill també; fa 17 cm d'alçada total

Capitells de factura molt rudimentària de Fontanet i és de planta rectangular (19 x 15 cm), amb les quatre cares sense decorar, tan sols amb les arestes inferiors bisellades.

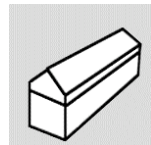
Fragment de columna i capitell 2. És igualment molt rudimentari, però un xic més proporcionat i presentant un element decoratiu nou, un collari que uneix el capitell al fust. La columna fragmentada amida 19,5 cm de llargada, és també llisa i cilíndrica (17 cm de diàmetre). El cordó, de 5 cm d'ample, precedeix el capitell, molt senzill també, de 13 cm d'alçada i de planta quadrangular (17,5 x 15,5 cm), amb les quatre cares sense decoració, però amb les arestes inferiors bisellades, com en l'anterior.

SARCÒFAG DE FONTANET

Nucli: Fontanet
Distància des de Cervera: 24,7 km
Accés: Carretera
Indret: *De Torà, per la LV-3005 en direcció Solsona fins la cruïlla que condueix a Ardèvol, Sant Serni i Claret. A uns centenars de metres,*

dalt d'un turó a mà esquerra de la carretera, al costat de cal Garriga. Aquest sarcòfag es troba encastat en el mur de la façana d'ingrés de l'església de Sant Miquel.

Tipologia: Sarcòfag
Època (Èpoques): ss. XII-XIII
Estil: Romànic
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

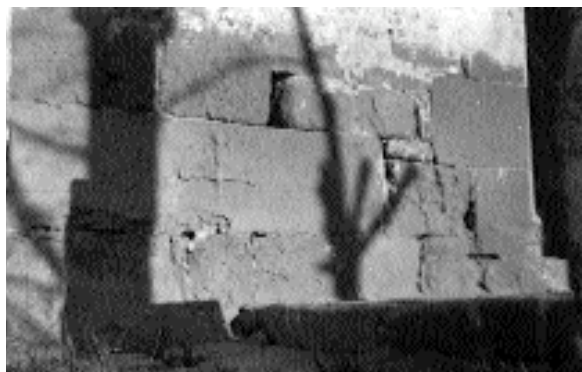
UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

El sarcòfag es troba encastat entre l'aparell del mur d'ingrés al temple parroquial de Fontanet, concretament a la part baixa de la façana, en l'extrem inferior esquerre. Perfectament perceptible trobem, reaprofitat, el vas d'un sarcòfag o ossari decorat i esculpit en pedra del país (sauló).

És de forma rectangular (170 x 45 cm) i no disposa de tapa. Centrada al mig hi ha, en baix relleu, una creu

El sarcòfag en una imatge dels anys seixanta
grega de braços rectes (37 x 37 cm) amb els extrems pomejats, mutilada en la part inferior. El treball és senzill. La creu és un element que apareix freqüentment en sarcòfags i ve sovint amb motius decoratius. Com és habitual, la tosquetat del conjunt planteja dificultats a l'hora de situar la peça cronològicament, bé que les dates més probables poden trobar-se entre els segles XII i XIII, sense oblidar que la peça fou reaprofitada.

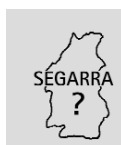

Detall del sarcòfag que hom documenta en el mur d'entrada a l'església

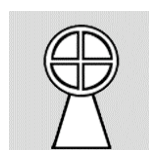
BIBLIOGRAFIA

—Catalunya romànica, vol. XIII. Barcelona 1987, ps. 149 i 150.

ESTELES DISCOÏDALS DE FONTANET

Nucli: Fontanet
Distància des de Cervera: 24,7 km
Accés: Carretera
Indret: *Seguint les indicacions fins arribar a Torà i d'aquí a Fontanet. Una de les dues esteles documentades es troba formant part de la decoració d'un dels murs del cementiri, concretament a la cantonada nord-est; l'altra es conserva a Torà, a les dependències de l'església del Convent de Sant Antoni de Pàdua o bé en una casa propietat de l'Ajuntament, cal Gegó.*

Tipologia: Estela funerària
Època (Èpoques): Medieval-Moderna
Estil: Popular
Estat de conservació: Regular-Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Conjunt de dues esteles anepigràfiques procedents de l'antic fossar o cementiri de Fontanet, a redós de l'església de Sant Miquel, esculpides en pedra del país (sauló).

Estela 1. Localització: damunt el mur de la cantonada nord-est del cementiri de Fontanet.

Estat de conservació: regular. Presenta escrostonaments en l'àrea perimetral superior d'una de les cares. Mesures: alçada visible 47 cm; diàmetre del disc 40 cm; amplada del coll 17 cm i gruix 17 cm.

Presenta decoració en ambdues cares. A la cara A a base d'una flor de vuit pètals incisa dins orla també incisa; en aquesta cara el peduncle sobresurt del pla vertical de la cara del disc. A la cara B presenta decoració en baix relleu a base d'una creu llatina exempta, dins orla, amb probable decoració als extrems dels braços; en aquesta cara el peduncle es troba lleugerament rebaixat respecte del pla vertical de la cara del disc. El peduncle es troba encastat en el mur, i no hem pogut procedir a la seva descripció. Des del punt de vista iconogràfic, el tema de la flor de sis, vuit o dotze pètals ja fou utilitzat en època visigòtica, bé que seguint una llarga tradició que es perd en l'època pre-romana a través de representacions en esteles i altres peces de caràcter funerari. El seu significat es relaciona amb un sentit cosmològic o temes anàlegs d'acord amb una teologia solar. Els dotze pètals, per exemple, poden significar —segons Jordi Camps— una "...probable al·lusió al Zodíac, entès com la supeditació dels astres a la voluntat de Déu i en aquesta mesura determinant en els homes". Adaptant-la al cristianisme, la flor de sis, vuit o dotze pètals té el significat i és expressió alhora de la creença en la immortalitat i en l'eternitat. L'aparició dels símbols de l'eternitat i la immortalitat —interpretats com a flors— al costat de la creu —signe de redempció— és bastant comú. Com a símbol per excel·lència del cristianisme, la creu evoca la mort redemptora de Crist.

Estela 2. Localització: cal Gegó o església del Convent. Estat de conservació: Regular. Té una fractura en la part superior i alguna petita descrosciació de la pedra, així com el peduncle fragmentat. Mesures: alçada total 42 cm; diàmetre disc 36 cm; amplada coll 15 cm i gruix 12 cm.

Presenta decoració en una sola cara, a l'anvers. Incís i de forma molt rudimentària s'hi representa un crani de calavera simbolitzant la mort. L'altra cara del disc no ha estat polida i el peduncle, probablement de costats paral·lels, només es conserva parcialment.

Estela núm. 1 de Fontanet

Estela núm. 2 de Fontanet

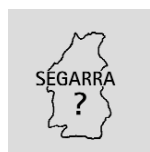
BIBLIOGRAFIA

—*Catalunya romànica. Museu Episcopal de Vic/Museu Diocesà i Comarcal de Solsona*, vol. XXII. Barcelona 1986, ps. 57-61 i 324.

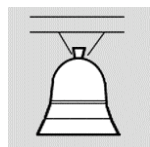
NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'apartat corresponent a context històric de la fitxa corresponent a les esteles discoïdals de Cellers ens serveix de marc per introduir aquest tipus de realitzacions escultòriques en pedra. Així mateix, la proposta bibliogràfica també pot servir per ampliar la informació.

CAMPANA DE SANT MIQUEL DE FONTANET

Nucli: Fontanet
Distància des de Cervera: 24,7 km
Accés: Carretera
Indret: *Seguint les indicacions fins arribar a Torà i d'aquí a Fontanet. La podem contemplar en un dels ulls de l'espadanya de l'església.*

Tipologia: Campana
Època (Èpoques): s. XVIII (1790)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Objecte litúrgic
Actual: Religiós/Objecte litúrgic

Cara est de la campana

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Es troba emplaçada en un dels dos ulls que formen el campanar de cadireta de l'església de Sant Miquel. Es conserva en bon estat bo i no li manca cap dels elements ni mecanisme per al seu perfecte funcionament.

Les seves mesures són 90 cm d'alçada (106 cm contant les anelles que la fixen al contrapés) i 78 cm de diàmetre. Presenta decoració molt senzilla a manera de doble filetó en relleu que recorre tota la part superior dins del qual recorre un fris que resa: SE ◊ FEU ◊ ESEN ◊ RE^R ◊ LO ◊ RE^N ◊ JOSEPH ◊ GARIGA ◊ SANT ◊ MIQUEL ◊ ORA ◊ PRONOBIS.

En un nivell inferior, repartides simètricament per tota la circumferència, trobem les imatges de Santa Bàrbara (cara nord), Sant Miquel (cara sud), la Mare de Déu amb el Nen (cara est) i una creu de calvari identi-

ficada per la graonada dels angles de la qual sorgeixen sengles angles (cara oest). Finalment en la cara oest clou amb un altre text que resa: ME FEU JOSEPH/MESTRES DE/CALAF LO/ANY 1790.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

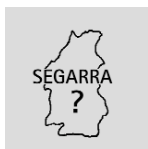
Tot i que la campana que hom documenta a l'espadanya de Fontanet diu que és obra del 1790, unes notes a l'Arxiu Parroquial de Fontanet diuen: "...a 30 de juny de 1604, el mestre campaner Puig, habitant de Cervera, féu una campana per Sant Miquel de Fontanet de pes 4 quintars i més i altra de 40 lliuresper l'església de Sant Joan de Puig-redon, buidades en la feixa que es troba l'era del mas de Malasang (avui "cal Millet"), en presència de Mn. Simó Monroig, rector de Fontanet".

Val a dir, així mateix, que durant la Guerra Civil, a l'església de Sant Miquel de Fontanet, s'hi van conservar sempre les seves dues campanes, que es veien prou bé des de la carretera de Solsona i del camí d'Ardèvol, i malgrat tot no van desaparèixer. Recordem que bona part de les existències de campanes, per ordre de la Generalitat, foren destinades a la indústria de guerra. Així ens ho confirma, per exemple, un rebut conservat entre la documentació municipal de Torà, signat a Barcelona el 17 de maig del 1937 en el qual s'expressa que "Hem rebut de l'Ajuntament de Torà de Riubregós sis campanes de bronze trencades, amb un pes aproximat de 3.000 quilos".

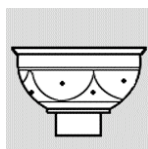
BIBLIOGRAFIA

—COBERÓ, Jaume: *Castell de Fontanet*. Treball inèdit.
 —COBERÓ, Jaume: *Goigs del gloriós Sant Miquel Arcàngel, que se venera en la parròquia de Fontanet*. Sense lloc d'edició, 1989.
 —COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila de Torà*. Torà 1998, p. 33.

PICA BAPTISMAL DE SANT PERE DE FIGUEROLA

Nucli: Fontanet
Distància des de Cervera: 27 km
Accés: Pista+sender
Indret: *A l'alçada de Sant Miquel de Fontanet prendrem una pista de terra a mà dreta que porta a Figuerola. A 2, 3 km. de la cruïlla.*

Tipologia: Pica
Època (Èpoques): Medieval
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Objecte litúrgic
Actual: En desús/Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Situada al costat mateix de la porta d'ingrés a l'església de St. Pere, es tracta d'una pica baptismal per immersió, de dimensions força considerables (112 cm de diàmetre extern; 83 cm de diàmetre intern; 65 cm d'alçada i 47 cm de profunditat), esculpida en pedra del país (sauló) per les mans d'un humil picapedrer. L'interior té forma semiesfèrica, aconseguida pel buidatge interior. Actualment es troba força erosionada, cosa que no permet de detectar-hi cap mena d'ornamentació i, per tant, dificultar la seva datació.

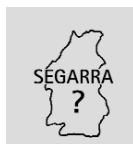

Pica baptismal localitzada a l'exterior de l'església

BIBLIOGRAFIA

- *Catalunya romànica*, vol. XIII. Barcelona 1987, ps. 136 i 137.
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 405.
- COBERÓ, Jaume: *Esglésies i capelles de Torà i el seu terme*. Treball inèdit.
- VIDAL-VILASECA, *El romànic del Solsonès*. Barcelona 1979, ps. 260-264.

RETAULE MAJOR DE SANT MARTÍ

Nucli: Llanera
Distància des de Cervera: 40 km
Accés: Carretera
Indret: Sortim de Cervera per la N-141 i continuem per la C-25 (Eix Transversal) fins a la sortida 93 (Sant Ramon-Torà) on reprendrem la N-141 en direcció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà. Arribats a Torà agafarem la LV-3005 en direcció a Solsona fins l'enclavament de l'Hostal Nou, a uns 18 km, on trobem la nova església de Perecamps, que és on es troba custodiat.

Tipologia: Retable
Època (Èpoques): s. XVII (1651)
Estil: Barroc
Autor: Joan Grau
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Respon al típic esquema de cinc carrers i tres cossos ordenats per l'ordre corinti, segons el sistema proporcional de Vignola, i per la seva estructura reticular s'a-

Vista actual del retaule barroc que hom pot contemplar a l'església de Perecamps (Solsonès)

daptava a l'absis de l'església de Sant Martí, on encara resten les fustes que trabaven el retaule encastades a la paret.

Segons Joan Bosch, la novetat més significativa d'aquest respecte dels retaules prototípics, resideix en la transformació de les columnes geminades del carrer central en joc de columnes i febles pilastres amb permòdol, la clara reiteració del motiu dels caps de "putti" o angelots entre garlandes i, sobretot, la composició del carrer central en base a la superposició d'una fornícula pel titular, coronada per un dosser cupulat i amb llanternó, i d'un molt allargat registre per al Crucificat que ocupa dos cossos.

Excepte el Crist a la creu, totes les escultures corpòries han desaparegut; també s'han perdut el pedestal i la predel·la. Sempre s'engons Bosch i Ballbona, la factura dels relleus correspon a les mans de Joan Grau, escultor manresà, de manera que tant els esquemes compositius, els trets fesonòmics, com la representació de l'espai, són parells al retaule de Rajadell, com a exemple d'una obra semblant en els plantejaments i en les exigències.

Escena del retaule amb Sant Martí tallant la capa

L'ordenació dels episodis basats en la vida de Sant Martí no s'acoblen a un ordre lògic de lectura. Al primer pis, a la banda de l'evangeli, s'hi representa el moment més conegut de la seva història, l'instant en què el sant, encara soldat, entregà la meitat del seu mantell a un pobre que tremolava de fred i que resultaria ser el propi Crist. A la banda de l'epístola i també al primer pis s'hi representa el sant assegut en la seu episcopal en el moment d'ésser nomenat bisbe de Poitiers.

Les escenes del segon cos en les quals el sant vesteix de bisbe fan referència genèrica als fruits de la seva predicació: la resurrecció del fill únic d'una dona per tal de convèncer els infidels de Chartres —a la banda de l'epístola— i, a la banda de l'evangeli, una escena que bé pot ser una evocació general a la seva tasca evangelitzadora sobre els arrians —els gests d'aquests demostren l'efectivitat del missatge del sant— o una referència a la missa que hagué de fer vestit tan sols amb casulla per haver donat la túnica a un pobre.

Finalment, els dos episodis de l'últim pis ens remeten a la mort del sant —al costat de l'epístola— i al seu solemne enterrament —al costat de l'evangeli.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

L'escultura religiosa barroca segueix les directrius del Concili de Trento (1545-1563) i la Contrarreforma, que propugna un enfortiment de la fe enfront del protestantisme, per la qual cosa el sentit triomfalista i expansiu de l'església es tradueix a Catalunya i a la resta de la Península en els grans retaules esculturats com a dogma de fe, amb una decidida funció didàctica de la figuració, que també suscita el fervor religiós.

El retaule de Llanera s'inclouria dins el corpus de l'obra de Joan Grau, escultor que nasqué a Constantí (Tarragonès) cap a l'any 1608 i morí vers el 1685 a Manresa. Val a dir que el seu taller acaparà, juntament amb el seu fill Francesc, el grup més nombrós de comandes de l'època i algunes de les més importants dins l'àmbit dels tallers bagencs, tals com el retaule de Sant Pere Màrtir de Manresa o el de Sant Benet de Bages. D'altra banda, associat amb el seu fill Francesc realitzà obres per a alts estaments socials i conventuals, com és el cas dels jesuïtes (decoració de la façana de la Santa Cova de Manresa) o la família dels Cardona (sepulcres de Poblet).

Segons Joan Bosch, hem de considerar que la realització d'aquest retaule es devia moure entorn el 1651, any en què Joan Grau es trobava en aquestes contrades, més concretament a Claret, per a la realització del retaule Major per a l'església de Santa Maria.

BIBLIOGRAFIA

- CLAVÉ, Jaume: *Noms del Solsonès*, vol. I. Sant Cugat del Vallès 1985, p. 32.
- COBERÓ, Jaume: *Esglésies i capelles de Torà i els seu terme*. Treball inèdit.
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 408.
- COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila*

de Torà. Torà 1998, p. 91.

—LLORENS, Antoni: *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*, vol. II. Lleida 1987, ps. 439.

—BOSCH, Joan: *Els tallers d'escultura al Bages al segle XVII*. Manresa 1990, ps. 62 i 63.

—SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 12.

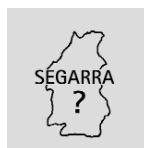
—TRIADÓ, Joan-Ramon: *L'època del barroc. s. XVII-XVIII*, dins *Història de l'art català*, vol. V. Barcelona 1984.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'església de Sant Martí de Llanera va ser una de les poques que, acabada la guerra, es trobava en boníssimes condicions per al culte, que durà fins a l'any 1964.

Pel que fa al retaule de la Mare de Déu del Roser l'hem tractat en l'apartat de pintura. Actualment és al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona.

SARCÒFAG DE SANT MARTÍ DE LLANERA

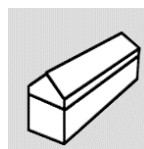

Nucli: Llanera

Distància des de Cervera: 34 km

Accés: Carretera

Indret: Arribats a Torà agafarem la LV-3005 en direcció a Solsona fins la cruïlla que condueix a Ardèvol, Sant Serni i Claret. Continuarem per aquesta pista d'asfalt fins al nucli d'Ardèvol. Aquest sarcòfag o ossari es troba davant mateix de la façana d'ingrés de l'església parroquial.

Tipologia: Sarcòfag o ossera

Època (Èpoques): Baixmedieval

Estat de conservació: Dolent

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte funerari

Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Frontal de l'ossera decorada de St. Martí de Llanera localitzada a l'exterior de l'església d'Ardèvol (Solsonès)

D'aquest antic sarcòfag o ossari de Sant Martí de Llanera, només se'n conserva el vas. Fet de pedra del país (saulonenca), és obra d'unes mans poc destres. Té forma de prisma rectangular, presentant decoració en una sola cara per anar probablement adossat a la paret. Les mesures externes són: 49 cm alçada; 107 cm llargada; 60 cm amplada i 8,5 cm de gruix de parets. Les mesures interiors: 35,5 cm alçada; 91 cm llargada i 43 cm amplada.

Presenta decoració en una única cara, la frontal, a base de tres motius diferents i una motllura de mig bocell esculpida a les arestes verticals. Centrat i dins d'un camp rectangular rebaixat trobem, en relleu, representat el signe per excel·lència del cristianisme, la Creu. Del tipus llatina de braços rectes, es troba actualment força malmesa a causa d'escrostonaments en la part inferior del braç vertical i sobretot a causa d'una important fragmentació que afecta no solament la creu sinó també part del camp. A la dreta de la creu, hi documentem incís un motiu geomètric que vol representar una estrella dins un cercle també incís. A l'esquerra de la creu, també incís, hi ha una flor de deu pètals dins una bordura llisa.

Des del punt de vista iconogràfic, la creu, com a símbol més distintiu de l'església cristiana, evoca la mort redemptora de Crist, mentre que la flor (generalment de sis o dotze pètals) ha tingut sempre una significació celeste, astral, simbolitzant i expressant alhora la creença en la immortalitat i l'eternitat. Significats, aquests dos, que hom podria atribuir a l'altre element decoratiu geomètric, que hem identificat amb una estrella.

BIBLIOGRAFIA

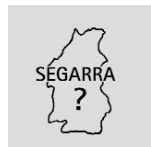
—*Catalunya romànica*, vol. XIII. Barcelona 1987, p. 75.

—*Gran Geografia Comarcal de Catalunya. El Bages, el Berguedà i el Solsonès*, vol. 2. Barcelona 1981, p. 361.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

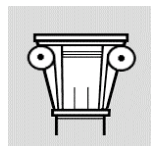
Seria convenient endreçar aquesta peça per preservar-la dels efectes de l'erosió causada per la meteorologia.

CAPITELLS DE LLANERA

Nucli: Llanera

Indret: Aquests capitells formen part de la col·lecció del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona (MDCS) on es troben exposats en una de les sales.

Tipologia: Capitell

Època (Èpoques): ss. XV-XVI

Estat de conservació: Bo

Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Elements constructius

Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

D'antuvi val a dir que no és segur que siguin de Llanera. Tots tres capitells, segons els responsables del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, són de procedència dubtosa i els atribueixen a Llanera pel fet que un dels capitells porta esculpit l'emblema heràldic dels senyors de Llanera, els Vilaró.

Capitell 1. Esculpit en pedra, es tracta d'un capitell de base octogonal decorat amb una sexifòlia en cada una de les quatre cares. Mesures: 33 x 28 x 26 cm. Cal relacionar aquest capitell amb els altres dos, ingressats al Museu durant l'any 1936. Per les seves característiques escultòriques hom pot situar-lo al s. XVI.

Capitell núm. 1
(Catàleg d'Art romànic i gòtic del MDCS, p. 235)

Capitell núm. 2
(Catàleg d'Art romànic i gòtic del MDCS, p. 235)

Capitell 2. Esculpit en pedra, presenta com a més destacable l'emblema dels Vilaró, senyors de Llanera, cosa que fa pensar en aquest indret a l'hora de suposar-ne la procedència. La presència d'un capitell d'estructura i decoració molt semblants, situat a l'inici de l'ala oest del sobreclaustre de la catedral de Solsona, aixecat durant el s. XV, ens dóna la possibilitat de situar-lo cronològicament dins d'aquesta època. Mesures: 32 x 28 x 28 cm. Va ingressar al Museu l'any 1936 junt amb quatre columnes octogonals.

Capitell 3. Esculpit en pedra, es tracta d'un capitell de base octogonal amb decoració de fulla d'acant amb quatre boles a les arestes superiors. Podria procedir de Llanera, per bé que l'estructura i decoració és semblant a la sèrie de capitells del sobreclaustre de la catedral de Solsona aixecats durant el segle XV. Mesures: 33 x 27 x 27 cm.

Capitell núm. 3
(Catàleg d'Art romànic i gòtic del MDCS, p. 236)

BIBLIOGRAFIA

—*Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg*

d'art romànic i gòtic. Barcelona 1989, ps. 235 i 236.

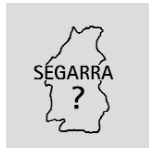
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Consten amb els núms. 181, 187 i 188 d'inventari del museu.

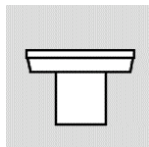
PROTECCIÓ EXISTENT

Peces de museu.

COMUNIDOR O ALTARET PER BENEIR EL TERME

Nucli: Llanera
Distància des de Cervera: 45,6 km
Accés: Carretera
Indret: De Torà agafarem la LV-3005 cap a Solsona. Poc abans d'arribar a Hostal Nou ens desviarem a mà dreta cap a mas Vila i, d'aquí, en direcció Tillons i Giribets. Passat el trencall de Giribets, 1 km deprés, ens desviarem a mà esquerra. A uns 500 m i travessant finalment un camp de conreu. També s'hi pot accedir per la carretera d'Ardèvol, cap a mas Soldevila. L'ataret es troba al costat mateix de la capella de Santa Maria de Llanera (o de les Pallisses).

Tipologia: Altar
Època (Èpoques): Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Altar per beneir el terme
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Documentem un comunidor o altar per beneir el terme, situat a l'aire lliure a uns pocs metres a migjorn de l'església de Santa Maria de Llanera (o de les Pallisses). Fet de pedra del país (sauló), actualment es troba desmuntat al terra. Està constituït per un pilar o pedestal monolític i la taula.

Fragments de l'ataret esparsos pel terra

El pedestal té base quadrangular i s'hi documenta un forat per tal de clavar-lo al terra. El sòcol o basament d'aquest pedestal és de planta quadrada amb les arestes rebaixades a mode de decoració; el fust és vuitavat i el capitell on reposaria

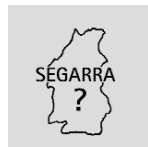
la taula és idèntic a la base però de costats més estrets. Fa 90 cm d'alçada.

La taula o ara de l'altar presenta un rebaix quadrat de 16 x 17 cm i 4 cm de profunditat, que podia haver estat utilitzat com a reliquiari. Les mesures de la taula són: 47 x 69 cm i 11 cm de gruix.

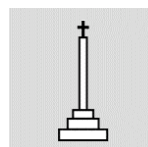
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Per ampliar la informació sobre aquest tipus d'element escultòric consulteu la fitxa corresponent al comunidor o altaret per beneir el terme de Cellers.

CREU DE PUIG-REDON

Nucli: Puig-redon
Distància des de Cervera: 45,6 km
Accés: Pista+sender
Indret: Arribats a Torà agafarem la LV-3005 en direcció Solsona. A 3,8 km trobarem a mà esquerra el camí de Puig-redon. Agafant aquest camí, a 1,2 km vers ponent, trobarem Millet i mas Rafel. Continuarem cap a la Casanova i, d'aquí, fins el mas Freixes (a 3,1 km de la cruïlla) on és visible el turó de Puig-redon. La creu es troba dalt d'aquest turó.

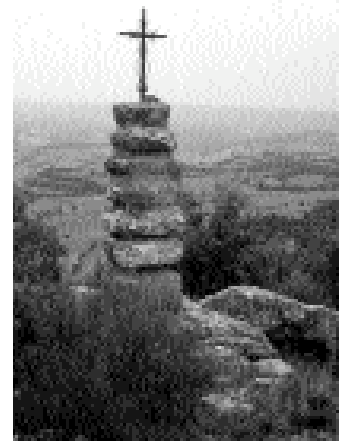
Tipologia: Creu monumental
Època (Èpoques): s. XX (1952)
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Damunt d'un aflorament de cinglera es basteix la creu que hom coneix com a "Creu de Puig-redon". Sense seguir l'esquema clàssic per a aquest tipus de creus monumentals de graonada, sòcol, fust, capitell i creu, aquesta creu s'eleva damunt de set blocs de pedra irregulars relligats amb argamassa de calç i arena, l'alçada total dels quals és d'1,77 m. Corona una creu de ferro (82 cm x 50 cm) feta de passamà amb els extrems dels braços lanceolats, amb decoració als entrebraços i amb dos cercles dentats a la part baixa del braç vertical.

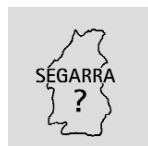

Creu aixecada en el punt més alt del turó de puig-redon

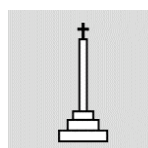
NOTES COMPLEMENTÀRIES

Podeu veure el treball elaborat en parlar de la Creu del Pla de l'Aguda per tal de contextualitzar aquest tipus de realitzacions escultòriques. Val a dir, així mateix, que el terme "creu monumental" amb què hem distingit aquesta realització pot semblar un xic pretensions i excessiu si tenim en compte precisament la seva monumentalitat, més aviat minsa. Tanmateix, seguim el nostre criteri de considerar aquest tipus d'elements cruciformes com a creus monumentals per no denominar-les, com erròniament sovint es fa, creus de terme.

CREU DEL TERME DE FONTANET I PUIG-REDON

Nucli: Puig-redon
Distància des de Cervera: 25,7 km
Accés: Pista+sender
Indret: Arribats a Torà agafarem la LV-3005 en direcció Solsona. Abans d'arribar a la cruïlla de Millet, Soler, Jovans, etc..., a mà esquerra, la trobarem entre la rasa de Puig-redon i un camp de conreu proper a la carretera. A 3,7 km de Torà.

Tipologia: Creu monumental
Època (Èpoques): s. XX (1946)
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Civil-religiós/Fita-culte
Actual: Civil/Fita

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Creu termenal de pedra d'època contemporània

A la riba esquerra de la rasa de Puig-redon, bastida damunt d'un aflorament de cinglera, documentem una creu de terme d'època contemporània (1946).

Si ens atenem a la seva estructura constructiva, hauríem de parlar, més aviat, d'una creu-pedró més que no pas d'una creu amb l'estructura típica de graonada, sòcol, fust i creu. És feta de la pedra saulonenca tant abundant al país, picada a punta, de correcta execució però sense elements ornamentals destacables.

El pedró és de secció quadrada (41,5 cm x 41,5 cm x 75 cm d'alçada), amb un cos sortint més ample a la base, de 32 cm d'alçada. Presenta les arestes superiors

arrodonides i quatre camps epigràfics en cada una de les cares. Dins d'un camp emmarcat en forma de semicercle trobem a la cara oest, en baix relleu, la inscripció: "PV/1946"; a la cara sud, trobem la inscripció incisa: "CREU ENDUDA -3- VEGADES/PER/L'AIGUA"; a la cara est, incisa, la següent inscripció: "RESTAURADA AL DE 6"; i a la cara nord, també incis: "TERME NOMENAT CREU DE PEDRA".

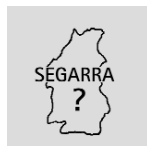
La creu (alçada 82 cm x 74 cm del braç horitzontal), es de braços rectilinis amb els extrems arrodonits com formant el negatiu d'una volta per aresta romana. Centrat en el creuer documentem un camp epigràfic circular sobresortint del pla vertical dels braços de la creu amb la inscripció, a la cara oest: "INRI". Tota l'àrea perimetral dels braços de la creu es troba remarcada.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquesta creu es troba en l'indret on, abans de la guerra civil de 1936-1939, hi havia una antiga creu termenal entre Fontanet i Puig-redon, probablement d'època moderna.

Vegeu, així mateix, l'apartat de notes complementàries de la fitxa anterior.

RETAULE MAJOR DE STA. MARIA I ST. SADURNÍ

Nucli: Sant Serni
Distància des de Cervera: 30 km
Accés: Pista
Indret: Sortim de Cervera per la N-141 i continuem per la C-25 fins a la sortida 93, on reprendrem la N-141 en direcció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà. De Torà, per la LV-3005 fins la cruïlla que condueix a Ardèvol, Sant Serni i Claret. Prendrem aquesta carretera fins el trencall de Sant Serni, a 4 km, cap a on ens desviarem fins aquest nucli que es troba a 1,7 km per una pista de terra. Es troba a l'interior de l'església.

Tipologia: Retaule
Època (Èpoques): ppi. s. XIX (1831)
Estil: Barroc
Estat de conservació: Dolent
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Corresponent a un barroc tardà (final s. XVIII o principis del s. XIX), el retaule major de l'Església de Sant Serni —val a dir que despulat de la primitiva imatge titular—, ja es basa en la unitat focal que representa una única fornícula o edicle central, amb un ordre gegant de dues columnes a banda i banda i un coronament superior. Realitzat en fusta policromada, presenta el recurs freqüent d'avançar les columnes res-

Aspecte del retaule en una imatge del 1997

pecte la planta del retaule, per tal d'accentuar la potència visual de l'arquitectura d'aquest. Les dites columnes tenen capitell corinti i una faixa acanalada amb fulles d'acant a la base.

A banda i banda de l'edicle central hi ha una mena de permòdols per sustentar les figures de sants, actualment desaparegudes. En un d'aquests podis o permòdols hi ha la imatge de St. Antoni Abat, amb el porquet a la vora, el qual podria provenir d'una de les capelles laterals, propera a l'altar major, dedicada a la seva advocació.

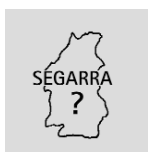

Detall del retaule amb la figura de Sant Antoni Abat en primer terme

Per darrera de les columnes sobresurt una mena de guardapols bellament decorat amb medallons a mode de "rocalles". Per damunt del segell amb la data de "1831", el retaule està coronat per una estructura mixtilínia que emmarca un petit edicle superior i que uns remarcables angelets tinents a banda i banda (el de l'esquerra es troba abocat endarrere). Pel que fa a la part baixa del retaule, cal destacar la mesa d'altar, pintada imitant marbrejats, amb un cercle solar al mig, amb la figura de l'Esperit Sant voltada de caps d'angelets i des d'on irradien una sèrie de rajos solars com a manifestació del poder celestial. A banda i banda d'aquest cercle solar hi ha un medalló amb una anella de la qual penja una cinta que lliga un martell i algun altre objecte que no identifiquem, tot i que podrien relacionar-se amb alguns dels atributs de la Passió.

L'espai que hi ha entre la mesa de l'altar i la fornícula central és de perfil esglaonat. Conserva una decoració a base d'orles vegetals daurades. Actualment en aquest espai s'hi emplaça una imatge de la Mare de Déu del Roser.

MARE DE DÉU DEL ROSER

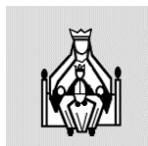
mà esquerra.

Nucli: Sant Serni

Distància des de Cervera: 30 km

Accés: Pista

Indret: De Torà, per la LV-3005 i continuant per la pista asfaltada en direcció Ardèvol, fins la cruïlla de Sant Serni, cap a on ens desviarem a

Tipologia: Talla

Època (Èpoques): s. XIX

Estat de conservació: Dolent

Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte

Actual: Religios/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Es tracta d'una senzilla imatge que ja s'aparta dels cànons curts i abarrocats de la majoria d'imatges que coneixem de la Verge del Roser, situant-se en un moment posterior. Les mesures són: 67 cm i 7,5 cm de basament o podi. Aquesta escultura en fusta policromada s'emmarca dins el corrent devocional popular, molt propi de la imatgeria barroca catalana.

Talla de la Mare de Déu del Roser coronada i amb un rosari a la mà

Amb un basament que imita un marbrejat de color verd, la figura de la Verge es situa damunt una mena de núvol daurat i sosté el Nen als braços; aquest porta una bola del món acabada amb una creu com a símbol del domini o triomf del cristianisme a la terra.

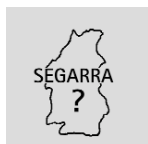
Els vestits de la Verge, tot i que encara presenten una certa policromia un xic barroera, ja responen a una tipologia que s'anirà imposant a partir del s. XIX consistent en el vestit de color rosa, el mantell blau i una mantellina blanca cobrint els cabells. D'altra banda, aquesta Verge encara conserva el tipus de corona solemne d'aire més barroc, en aquest cas acabada també en una bola i una creu, que més endavant donarà pas a un senzill nimbe daurat. Porta uns rosaris amb els grans de vidre de color vermell.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Vegeu, per a més informació sobre la devoció a la Mare de Déu del Roser, l'entrada corresponent a la

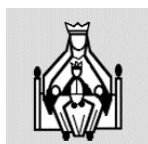
Mare de Déu del Roser de Cellers on trobareu, a més a més, una proposta bibliogràfica sobre el tema.

MARE DE DÉU DELS DOLORS

mà esquerra.

Nucli: Sant Serni
Distància des de Cervera: 30 km
Accés: Pista
Indret: De Torà, per la LV-3005 i continuant per la pista asfaltada en direcció Ardèvol, fins la cruïlla de Sant Serni, cap a on ens desviarem a

Tipologia: Talla
Època (Èpoques): s. XIX
Estat de conservació: Bo
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Imatge de vestir de la Mare de Déu dels Dolors

Imatge de vestir, amb mig cos de fusta, de 67 cm d'alçada. Probablement del segle XIX. Es tracta d'una talla, com hem dit de mig cos, coberta amb una fina capa de guix sobre la qual es disposa l'encarnat, que només afecta els cabells i les parts visibles, tals com la cara i les mans. És evident que respon a la tipologia d'imatges de vestir, que no requerien el daurat o estofat — policromia més pròpia del barroc—, sinó que s'habillen amb vestidures fetes de

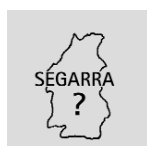
teixits, i que prenen gran volada durant la segona meitat del segle XVIII i fins ben entrat el s. XIX. Val a dir que en aquest cas la indumentària de la Verge es correspon a aquesta època: porta un vestit llarg de color negre brodat amb fil d'or i enagos a sota. La part superior del vestit es complementa amb una xambreta i un pitet amb puntes i mantellina al cap, de color negre com a signe més clar de dol. Així mateix porta corona i nimbe de llautó.

Com totes les imatges corresponents a aquest tipus de Verge dels Dolors, porta el característic cor de fusta traspasat per set espases.

CONTEXT HISTÒRIC

La Mare de Déu dels Dolors és una advocació mariana que commemora els sofriments de Maria davant la Passió i mort del seu Fill Jesucrist. Coneguda també com la "Dolorosa", és sovint representada amb el cor traspasat per set espases, en temes com la Pietat o el Davallament. La festa litúrgica, instituïda al s. XV a Alemanya, i escampada sobretot pels servites a partir del segle XVII, fou estesa per Pius VII a tota l'Església catòlica i fixada el 15 de setembre per Pius X.

ESTELA DISCOÏDAL DE SANT SERNI

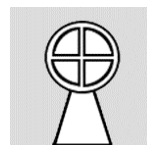

mà esquerra. A l'interior de l'església, encastada en un dels murs d'una de les capelles laterals.

Nucli: Sant Serni
Distància des de Cervera: 30 km
Accés: Pista

Indret: De Torà, per la LV-3005 i continuant per la pista asfaltada en direcció Ardèvol, fins la cruïlla de Sant Serni, cap a on ens desviarem a

Tipologia: Estela funerària
Època (Èpoques): Medieval-Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte funerari
Actual: Forma part de l'aparell d'un mur

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Estela encastada en una paret del temple, formant part del seu aparell

Aquesta estela discoïdal es troba actualment encastada en un dels murs laterals de l'església, concretament en el mur que tanca la capella dedicada, segons les restes pictòriques, a la Mare de Déu del Roser. Forma part, per tant, de l'aparell d'aquest mur refet o bastit de nou durant el segle XVIII, moment en què l'església de Sant Serni s'amplia i es reforma completament amb l'obertura de capelles laterals, substitució del primitiu absis, construcció del campanar,... No descartem, per tant, que entre els murs d'aquesta església

s'hi puguin trobar més esteles discoïdals provinents de l'antic fossar.

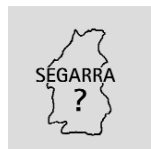
L'estela (34 cm de diàmetre) es troba en mal estat de conservació, presentant escrostonaments en l'àrea perimetral i desaparició del peduncle. Tanmateix conserva ben visible la seva decoració en relleu, a base del recurrent tema de la creu, del tipus grec, amb els braços units a l'orla o bordura.

Des del vista simbòlic, la creu envoltada pel cercle o orla simbolitza, per a determinats estudiosos, l'evocació còsmica de la mort redemptora de Crist. Precisament de la utilització del cercle com a forma bàsica, per no dir exclusiva, emprada pels autors d'esteles, en prové la mateixa denominació d'esteles discoïdals. El cercle vindria a simbolitzar, des de l'adveniment del cristianisme, entre d'altres significats, l'Eternitat de Déu, o roda mística, i també el cosmos i la perfecció. Així es considera símbol de la Resurrecció i de la vida eterna.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'apartat corresponent a context històric de la fitxa corresponent a les esteles discoïdals de Cellers ens serveix de marc per introduir aquest tipus de realitzacions en pedra. Així mateix, la proposta bibliogràfica també pot servir per ampliar la informació.

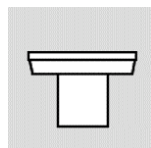
COMUNIDOR O ALTARET PER BENEIR EL TERME

Nucli: Sant Serni
Distància des de Cervera: 30 km

Accés: Pista

Indret: De Torà, per la LV-3005 i seguint per la pista asfaltada en direcció Ardèvol, fins la cruïlla de Sant Serni, a 4 km, on ens desviarem per una pista de terra fins aquest nucli. El podem veure davant mateix de la porta d'ingrés a l'església.

Tipologia: Altar
Època (Èpoques): Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Es tracta d'un comunidor o altar per beneir el terme, situat a l'aire lliure davant mateix de la façana d'ingrés de l'església de Sant Serni i Santa Maria. Fet de pedra del país (arenisca), consta de pedestal o peanya i la taula. La seva alçada total és 115 cm.

La peanya, tot i trobar-se força erosionada, és de secció quadrangular amb basament eixamplat (30 x 30 cm) i capitell decorats amb una senzilla motllura. Fa

Aspecte de l'altar a l'aire lliure

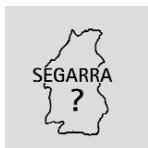
90 cm d'alçada visible.

Constitueix la taula un bloc de pedra en forma de paral·lelepípede ben escairat, de planta rectangular (71 x 69 x 15 cm de gruix) que presenta una incisió circular centrada i amb un fragment de ferro encastat, que probablement pertanyia a la creu de ferro que s'hi acostumava a col·locar.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Com en el cas Llanera, per ampliar informació sobre els altarets consulteu la fitxa corresponent al comunidor o altaret per beneir el terme de Cellers.

TRAVESSERS DE FERRO FORJAT

Nucli: Sant Serni
Distància des de Cervera: 30 km

Accés: Pista

Indret: De Torà, passant per la carretera de Solsona fins al trencall d'Ardèvol. D'aquí, per una pista d'asfalt fins al trencall de Sant Serni.

S'hom els pot documentar en la porta d'ingrés al temple.

Tipologia: Ferro forjat
Època (Èpoques): Medieval?-Moderna
Estil: Romànic
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Travesser i element decoratiu
Actual: Travesser i element decoratiu

Porta de l'església de Sant Serni on destaca la ferramenta

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Disposades de forma horitzontal, documentem vuit peces travesseres de ferro forjat, quatre en cada full de la porta d'ingrés de l'església de Sant Serni i Santa Maria, les quals molt probablement formaven part de la primitiva porta d'ingrés d'època romànica, essent reaprofitades per

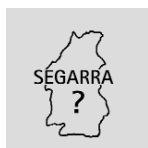
a l'actual. No ens atrevim a afirmar de manera absoluta, però, que es tracti d'una forja de l'època del romànic perquè aquelles formes van anar utilitzant-se amb posterioritat per humils forjadors locals.

Dites peces es troben realitzades en passamà, de mides variables entre els 68 i 73 cm de llarg, amb els extrems oberts a banda i banda, i enroscats en forma d'espiral que acaba en una mena de cap de serp.

BIBLIOGRAFIA

—COBERÓ, Jaume: *Esglésies i capelles de Torà i el seu terme*. Treball inèdit.

REIXA DE FERRO FORJAT DE LA CAPELLA DE ST. ANTONI

Hom la pot documentar en una de les capelles laterals de l'interior de l'església.

Nucli: Sant Serni
Distància des de Cervera: 30 km
Accés: Pista
Indret: De Torà, passant per la carretera de Solsona, fins al trencall que condueix a Sant Serni, Claret i Ardèvol. D'aquí seguirem fins arribar al trencall de Sant Serni.

Tipologia: Ferro forjat
Època (Èpoques): s. XIX (1879)
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Element decoratiu
Actual: Religiós/Element decoratiu

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Vista general de la reixa de sant Serni

Reixa de ferro forjat destinada a tancar la capella de Sant Antoni Abat, tal i com ho indica la placa esmaltada amb la imatge del sant damunt d'un segell amb la data "1879". Aquesta reixa guarda, tipològicament parlant, moltes semblances amb les que tanquen les fonts baptismals de Sant Miquel de Fontanet i de Santa Maria de Claret; la de Sant Serni és la més espectacular. Totes tres reixes, a més a més, presenten la matei-

xa data de "1879", la qual cosa ens fa pensar que es tracti d'una obra sorgida d'un mateix taller de forja.

Aquesta reixa es troba compartimentada en dues seccions: la superior s'adapta a l'arc de mig punt que precedeix la capella, i la inferior presenta quatre fulles, les dues laterals fixades i les dues centrals obrint-se. Els elements de forja formen un tipus de decoració que combina, a partir dels barrots, formes trilobulades que recorda l'estil gòtic, boles, passamans recargolats imitant volutes i formes geomètriques diverses. La reixa es troba pintada de color negre amb decoració vegetal daurada i flors de diversos colors pintades als barrots amb una gran precisió i delicadesa.

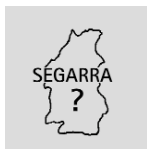

Detall superior d'aquesta reixa

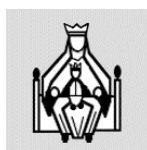

Reixa de ferro que tanca la pila baptismal de Claret

SANT GIL

Sortim de Cervera per la N-141 i continuem per la C-25 (Eix Transversal) fins a la sortida 93 (Sant Ramon-Torà) on reprendrem la N-141 en direcció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà.

Nucli: Torà
Distància des de Cervera: 22 km
Carrer/plaça: plaça de l'Església, s/n
Accés: Carretera
Indret: Sortim de Cervera per la N-141 i continuem per la C-25 (Eix Transversal) fins a la sortida 93 (Sant Ramon-Torà) on reprendrem la N-141 en direcció Calaf i, poc després, per la LV-3003 fins a Torà.

Tipologia: Talla
Època (Èpoques): s. XV
Estil: Gòtic
Estat de conservació: Bo
Interès: Alt

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Religiós/Culte

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Aquesta talla, que presideix l'altar major de l'Església, representa Sant Gil assegut, amb els atributs que el mostren com a bisbe i abat: el bàcul, la mitra bisbal i el llibre obert a la mà esquerra, que presenta un text escrit en llatí.

Es tracta d'una imatge hieràtica, com correspon a

Talla de Sant Gil Abat, presidint l'Altar Major de l'església parroquial

una gran part de les imatges sedents d'època medieval, si bé l'expressió del rostre i la subtilíssima torsió del cap ja denoten la major naturalitat de les talles gòtiques, que es pretenen més properes a la realitat i a l'espectador. Destaca, tanmateix, el treball decoratiu de la mitra i del mantell, que es subjecta amb un fermall. Pel que fa a la policromia, el sant té el rostre i les mans encarnades, mentre a les vestidures, bàcul i cadira predomina el daurat, si bé també s'aplicà el color verd fosc per desota la capa i el color vermell per ressaltar la decoració de pedreria de la mateixa capa i de la mitra.

La figura, doncs, en general està resolta correctament i fins i tot palesa un intent de representar un cert volum en el moviment de les vestidures, tot i que els plecs tenen un caient un xic estàtic i algunes parts, com les mans, han estat executades de forma desproporcionada i bastant rudimentària.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Recorda la tradició que la imatge gòtica de Sant Gil fou tallada per un tal escultor Malagarriga, que la va realitzar amb un àlber procedent del torrent Farragon, del terme de Torà.

Aquesta talla gòtica fou salvada de la crema d'imatges que patí l'església durant la Guerra Civil, ja que es trobava arraconada en favor de la majestuosa escultura dempeus, de mida natural, realitzada pels escultors Bernat i Francesc Vilar, que presidia el retaule barroc, i que com el retaule fou destruïda per les flames. Posteriorment, una disposició oficial de la Comissaria de Museus Arqueològics de la Generalitat de Catalunya ordenà recollir totes les peces i objectes que es considerin "obres d'art" i dipositar-los en llocs adients i reservats contra el perill de la guerra. Per tal motiu, veiem que amb data de 9 d'abril de 1937, Josep Colomines i Lluís Rubiralta es fan càrrec i fan acta, com a Delegats del Comitè de Conservació d'Edificis Públics i Patrimoni Artístic i Cultural de la Generalitat de Catalunya, dels objectes que reben del Consell Municipal de Torà, procedents de l'Església Parroquial, amb destí als Museus del Poble de Manresa. Entre les peces hi figurava "una imatge gòtica de Sant Gil".

BIBLIOGRAFIA

- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982,
- COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila*

de Torà. Torà 1998, ps. 32, 68, 69 i 101.

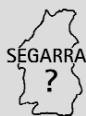
—SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 9.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

A falta de la talla barroca de Sant Gil, desapareguda en la crema del retaule als primers dies de la guerra, i de la talla gòtica dipositada primer a Manresa i després al Museu Diocesà de Solsona, en la postguerra immediata, en el marc de la Festa Major de 1942, Mn. Josep Vilajosana anuncià a l'església que s'entronitzaria a l'altar major una imatge de Sant Gil, feta de guix, que va ser pagada per l'empresa de teixits Francàs

A l'agost del 1984 es reestructura el frontis de l'altar major de l'església parroquial deixant-lo a pedra vista. Ja restaurat, el dia de la Festa Major de setembre, s'hi col.loca la talla gòtica de Sant Gil, recuperada després d'haver desaparegut amb destinació a Manresa i dipositada posteriorment al Museu Diocesà de Solsona.

RETAULET DEDICAT A L'ADORACIÓ DELS REIS

Nucli: Torà

Tipologia: Talla
Època (Èpoques): s. XVI?
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: Peça d'interès escultòric

Aspecte del retaulel abans de ser venut el 1965

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Es tracta d'una obra de petites dimensions, formada per una sola taula de fusta esculpida en relleu i envoltada d'un marc, també de fusta, acabat en la part superior en forma d'arc de mig punt.

Iconogràficament el retaulel representa l'Adoració dels Reis Mags al Nen Jesús.

En la composició, Maria es troba asseguda a la banda esquerra de l'escena i duu el Nen a la falda. Un dels Mags està agenollat davant seu en actitud d'adoració, mentre els altres dos es troben drets esguardant Jesús.

Tot i que la qualitat de la imatge fotogràfica de què disposem per tal d'efectuar aquesta descripció i el mal estat de la peça no permet apreciar-ne detalls suficients com per a determinar-ne amb exactitud la cronologia i la procedència artística de l'obra, crida l'atenció la indumentària dels Mags, d'influència flamenca, fet que apunta la possibilitat que es pugui tractar de la reproducció d'un gravat flamenc del segle XVI.

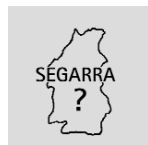
FONTS DOCUMENTALS

—Arxiu fotogràfic de J. Coberó.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Aquest retaulet era propietat de la casa d'Abel Mas. Va ser venut el 1965 a un antiquari i actualment se'n desconeix la localització.

RETAULE DEL ROSER (fragments)

Nucli: Torà

Indret: *Els sis relleus conservats d'aquest retaule, amb representacions de misteris del Roser, formen part de la col·lecció del Museu Comarcal de Manresa, on es troben exposats al públic.*

Tipologia: Retaule

Època (Èpoques): s. XVII (1666)

Estil: Barroc

Autor: Josep Generes

Estat de conservació: Bo

Interès: Alt

UTILITZACIÓ

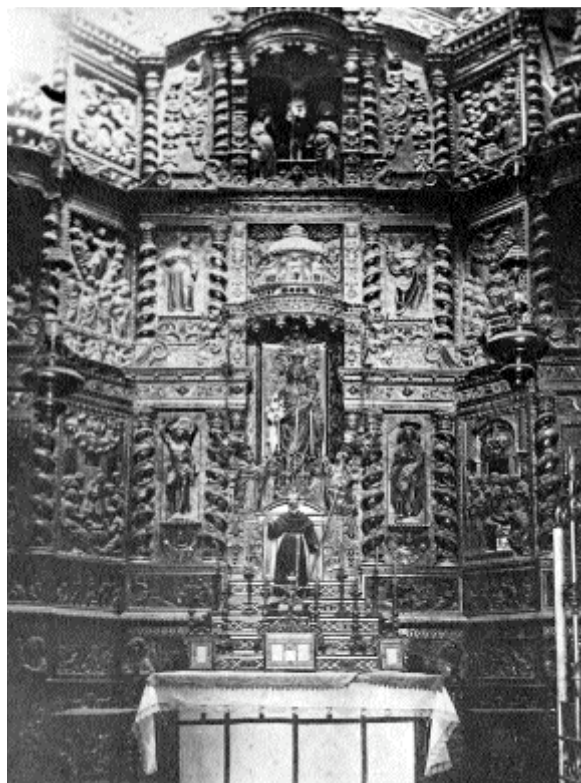
Original: Religios/Culte

Actual: Peça de museu

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Joan Bosch a la seva obra *Els tallers d'escultura al Bages* assenyala l'evidència del parentiu del retaule del Roser de Torà amb el retaule del Roser de Castellfollit de Riubregós, del qual se'n conserva com a únic testimoni una imatge al fons fotogràfic de l'arxiu del Centre Excursionista de Catalunya. Aquesta semblança, donada la proximitat de les viles, fa pensar que es tractés d'empreses paral·leles o bé consecutives.

Segons una fotografia anterior a la seva destrucció, veiem que a la predella del retaule del Roser de Torà hi havia els misteris de Dolor i al cos superior els de Goig; (de la banda de l'Evangeli a l'Epístola: Getsemani, Flagel·lació, Coronació d'espines i Pujada al Calvari; Anunciació, Adoració, Presentació i Visitació). Al carrer central presidia la Verge del Roser entregant el rosari a

Retaule del Roser en una imatge d'abans de 1936

Sant Domènec i a banda i banda les imatges de Sant Sebastià i Sant Roc, que també eren titulars de la confraria. Tot el cos era recorregut per un entaulament coronat per frontons amb volutes perfilades i amb un cap d'angelot al timpà. Al segon cos al carrer central hi havia la cúpula sota la qual s'allotjava la imatge de la Verge del Roser i presentava el que sembla ser dos sants o potser alguna santa a banda i banda, mentre dels carrers laterals tan sols podem identificar els relleus corresponents a l'Ascensió i la Pentecosta. Aquest cos estava coronat per sengles dossers cupulats als extrems. Finalment, el cos superior el centrava la Crucifixió, mentre als carrers laterals hi havia les escenes de la coronació de la Verge i de la Verge Assumpta, mentre tota l'estructura era coronada per un llanternó amb balustres.

Avui, els relleus que ens han arribat del retaule del Roser de Torà són sis: Anunciació, Visitació, Adoració, Presentació, Pentecosta i Assumpta, exposats al Museu Comarcal de Manresa. Segons Joan Bosch, aquests relleus responen —tal i com succeí a Castellfollit del Boix o a Oló— al prototipus de composicions creades a partir del de Sant Pere Màrtir de Manresa, obra de Joan Grau. Tanmateix, Joan Bosch defineix la factura de Josep Generes com a "molt més mecànica", alhora que considera que: "Generes ha de quedar com a paradigma de l'artesà escultor que, malgrat els sòlids fonaments de l'ofici, no arribarà a copsar les suggestions que, sovint arribades d'Itàlia, transformaven lentament els sistemes de representació visual dels escultors del país: ficció albertiana d'espai, versemblança de la narració, captació i varietat psicològica... segurament també perquè Generes quedà sempre circumscrit a unes comandes modestes i poc àvides de novetats".

Plafó de retaule corresponent a l'Anunciació a Maria

Plafó de retaule sobre la Visitació de Maria a la seva cosina Santa Isabel

Així doncs, l'Anunciació és resolta segons les constants iconogràfiques definides al segle XVI italià per Correggio, amb les figures de la Verge sota dosser i l'arcàngel Gabriel irrompent aeri en l'estança mentre el Pare Etern i l'Esperit Sant presideixen els esdeveniments. La Visitació, en canvi, no segueix tan d'aprop el

model de Joan Grau, ja que aquest havia construït l'escena al retaule de Sant Pere Màrtir a partir de la traducció de l'estampa de *I. Antoni de Paulis* sobre la pintura de Federico Barocci. Perdura en el relleu, no obstant, un detall com és el turbant de Zacaries.

Pel que fa a l'Adoració del Pastors, l'escena fou composta d'acord amb dues estampes, una de C. Cort i T. Zuccaro i l'altra de J. Matham i el mateix pintor. Generes segueix aquesta composició elíptica entorn

Plafó de retaule del Naixement

del Nen sobre el qual conflueixen esguards i actituds. La Presentació al Temple es fonamenta en una estampa d'O. Sanmacchini, de la qual Generes fa una interpretació més rudimentària que no pas Joan Grau. A l'escena de la Pentecosta, els personatges i l'Esperit Sant apareixen desordenats, de manera que acaparen gairebé tot l'espai.

Finalment, l'escena de l'Assumpta, a l'igual que la de Joan Grau, seguirà la tradició apòcrifa de presentar com a simultànies la visió del sepulcre pels apòstols i l'acte de l'Assumpta.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

L'Arxiu Parroquial de Torà conserva el llibre de la confraria del Roser, en el qual una nota explícita el contracte signat, el dia 21 de maig de 1666, entre l'escultor Josep Gener de Manresa

i Mn. Manuel Colberó, prior de la Confraria del Roser de la parròquia de Sant Gil, davant Gil Gualdo, notari de la vila, que diu que l'escultor s'obliga a construir el retaule, sagrari i la primera andana del retaule de la capella de l'esmentada confraria al preu de 400 lliures.

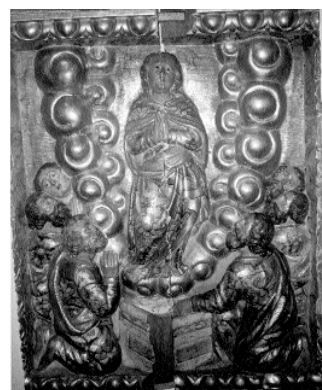
Segons Mn. Xavier Bosch, el retaule fou daurat l'any 1709 per Josep Babores, que cobrarà 130 lliures per decorar-lo, de mans del rector de la parròquia Dr. Mn. Serrat. L'any 1801 es repararen alguns estralls del retaule, on s'afegirà una inscripció que resava: "Fou daurat a despeses d'un devot (1801)".

Una antiga fotografia d'abans de la Guerra Civil publicada en un article dedicat a la capella del Roser de Torà, va significar la clau per penetrar a l'atribució d'aquests retaules. L'article atribuïa a Josep Gener (per Josep Generes) la factura del retaule del Roser. Finalment, Josep Mª Gasol el va localitzar i va identificar com a procedents d'aquell desaparegut retaule els sis relleus amb representacions de misteris del Roser que avui es troben al Museu Comarcal de Manresa.

Vegeu les notes complementàries del retaule major de Sant Gil, on s'enumeren les peces d'escultura barroca que varen endur-se, per ordre de la Generalitat, a Manresa.

Plafó de retaule del la Pentecosta o vinguda de l'Esperit Sant

Plafó de retaule de l'Assumpció de Maria

Plafó del retaule conservat al Museu de Manresa, corresponent a la presentació de Jesús al Temple

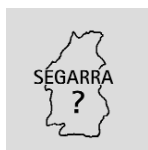
BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

- Arxiu Parroquial de Torà. Confraries.
- Altar Major de la Parroquial. Torà*. Targeta Postal, sèrie A, núm. 2 (s.d.)
- BOSCH, Joan: *Els tallers d'escultura al Bages al segle XVII*. Manresa 1990, ps. 201-202.
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 340-345.
- COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila de Torà*. Torà 1998, ps. 32 i 33.
- TRIADÓ, Joan-Ramon: *L'època del barroc. s. XVII-XVIII*, dins *Història de l'art català*, vol. V. Barcelona 1984.

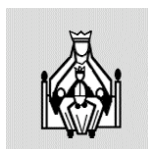
PROTECCIÓ EXISTENT

És peça de museu, formant part de la col·lecció arqueològica del Museu Comarcal de Manresa.

CANELOBRES

Nucli: Torà

Tipologia: Escultura en fusta
Època (Èpoques): Moderna
Estil: Barroc
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Objecte litúrgic
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Dins el fons d'art religiós i d'objectes litúrgics procedents de la parroquial de Sant Gil de Torà, trobem dos canelobres de fusta, d'època moderna, singulars pel seu treball escultòric, que en aquest cas pretén suplir l'argent i la vistositat de les peces d'orfebreria.

Estructuralment, els canelobres es componen de base, nus, tronc i copa o plat. La base és triangular, formada per tres peus decorats amb volutes recobertes de fulles d'acant. El nus i el tronc, profusament motllurats i decorats amb formes que combinen les volutes i els acants, donen pas a la part superior, més senzilla, amb el plat o copa circular, amb una senzilla motllura, culminat per la gerra on s'encaixa el ciri.

Pel que fa a la policromia, el color predominant és el daurat, prenent d'aquesta manera imitar l'or; també s'observen restes de pintura de color vermell.

Canelobres tallats en fusta d'estil barroc (Foto Guillermina Puig)

BIBLIOGRAFIA

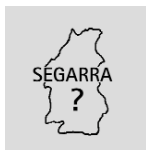
—COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila de Torà*. Torà 1998, p. 32 i 33.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

L'abril de 1937 una disposició de la Generalitat de Catalunya ordenà recollir totes les peces i objectes que es consideressin obres d'art amb destinació als Museus del Poble de Manresa, concretament als soterranis de l'edifici de Sant Ignasi. Entre les peces que van endur-se hi figuraven dos "candelers de fusta" que molt probablement es correspondrien amb aquests canelobres.

A l'interior de l'església de Sant Gil hi havia un parell de canelobres de característiques semblants, de majors dimensions, que varen desaparèixer no fa gaire temps.

COLUMNETA BARROCA DEL RETAULE DE SANT GIL

Nucli: Torà

Distància des de Cervera: 22 km

Indret: Aquesta peça actualment forma part de la col·lecció de peces que custodia l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà a l'església del Convent d'aquesta localitat.

Tipologia: Escultura en fusta
Època (Èpoques): final s. XVII-ppi. s. XVIII
Estil: Barroc
Autor: Bernat i Francesc Vilar?
Estat de conservació: Regular
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: En desús

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Columna o semi-columna raconera per actuar com a pilastra adossada que tradicionalment s'havia cregut que formava part del retaule del Roser, obra de Josep Generes. Però tant per les seves característiques com pel testimoni fotogràfic dels retaules desapareguts de l'església parroquial de Torà, considerem que aquesta columna formaria part de l'estructura arquitectònica del desaparegut retaule de Sant Gil, obra de Bernat i Francesc Vilar.

S'escau dins els models de l'època, de columnari barroc de tipologia salomònica, adornada amb fulles d'acant que s'estenen diagonalment al llarg del fust tornejat que culmina amb un capitell corinti. La policromia alterna el daurat dels acants i el capitell amb el color negre del fust.

Semi-columna que podria haver format part del retaule

CREU DE SANT RAMON

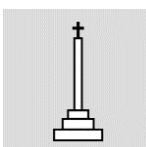

Nucli: Torà

Carrer/plaça: plaça de la Creu o plaça del Dr. Gil Esteve

Accés: Carretera

Distància des de Cervera: 22 km

Tipologia: Creu monumental
Època (Èpoques): s. XV (1497)/s. XX (1951)
Estat de conservació: Bo
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Element d'interès escultòric

*Imatge de la creu de l'any 1916, feta per Josep Colominas
(Fons d'imatges de l'AHCC)*

La primitiva creu de Sant Ramon era feta de pedra i constituïda, abans de la seva destrucció el 1936, per una graonada, sòcol, fust, nus i la creu pròpiament dita. Val a dir, tanmateix, que la creu de Sant Ramon de Torà respondria, en origen, a la tipologia de creu coberta segons s'ha pogut constatar per diverses imatges de principis de segle en què se'ns mostra la creu amb els senyals evidents dels basaments de les columnes que haurien sostingut la coberta. De fet, tenim constància que l'any 1901 la coberta va ser totalment destruïda a causa d'una tempesta, però reconstruïda un any més tard. Tanmateix, a l'any 1916, segons una foto conservada a l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera, ja no hi

havia la coberta. Mn. Josep Gudiol també ens en parla en el seu estudi de l'any 1919 que "...entre els graons inferiors hi ha les bases de les que pujarien les columnes que aguantarien la coberta, actualment no feta".

De la primitiva creu gòtica del segle XV, que veiem en les imatges de principi de segle, només el nus i la creu respondrien a la tipologia escultòrica d'aquella època, mentre que la graonada, el sòcol, el fust, i el columnari que sostenia la coberta, eren d'època posterior. En aquest sentit, Mn. Josep Gudiol ens diu que la creu va ser "...refeta modernament". Reprenent les observacions de Gudiol al 1919 i segons les imatges que ens han arribat, el nus i la creu presenten uns estilemes que trobem en altres

*Detall del capitell
i de la creu gòtica.
Foto de Josep Colominas
de 1916
(Fons d'imatges AHCC)*

creus dels segles XV i XVI, com la creu de la plaça Major de Tàrrega o la creu del fossar de Torrefeta. El nus parteix d'un suport vuitavat que sosté sis figures que no identifiquem i que s'aixopluguen sota dosserets decorats —com era de costum— segons la tradició gòtica, que són culminats per una estructura sisavada d'on sorgeix la creu. Pel que fa a aquest element, Gudiol ens assenyala, referint-se a les creus de la Segarra, que el capitell o nus, sovint "...va surmuntat per un pinacle piramidiforme en qual cuspís s'hi manifesta erigida la santa senyal del Redemptor". En el cas de Torà, aquesta estructura piramidal es troba profusament decorada amb una mena de motius vegetals en què s'hi intercalarien motius diversos com un rostre humà. Aquesta base piramidal fa de suport a la creu, que respon al tipus llatina de braços rectilinis profusament ornamentats per petits canalons i amb els vèrtex pomejats amb motius vegetals a manera de fulles d'acant que es configuren, també, en angle recte unint els braços de la creu. Segons els mateix Gudiol, "El renaixement ornà les creus de braços rectilinis amb motius ornamentals a vegades trepats, que col·locà en els ànguls rectes de la intersecció de la creuera, que tenen el doble objecte d'ornar i reforçar les parts dèbils que l'escultor o picapedrer anava treballant". En una cara del creuer hi documentem la imatge del Crucificat i a l'altra, la Mare de Déu.

Pel que fa a les altres parts del monument, observem en les imatges de començament de segle quatre graons de planta octogonal, el primer dels quals podria actuar com a basament. Actualment només es conserven dos d'aquests quatre graons, ja que la creu fou reconstruïda l'any 1951, després de la seva destrucció al 1936, aprofitant algunes de les antigues peces. La creu actual, doncs, s'aixeca damunt de dos graons (de 18 i 25 cm d'alçada, respectivament) construïts a base de vuit peces de pedra picada, tallada cadascuna de forma còncava. Damunt d'aquesta graonada s'hi basteix el podi monolític de vuit cares (66 cm d'alçada), recuperat de l'antic, cadascuna de les quals està emmarcada per una senzilla i desgastada motllura. El coronament del podi presenta diverses motllures que culminen en una forma trocopiramidal a partir de la qual arrenca el fust monolític de perfil vuitavat i cares lleugerament còncaves (2,10 m d'alçada), que també fou recuperat l'any 1951. A la seva part superior el fust s'eixampla i és rematat en forma de capitell per inserir-hi l'actual creu de pedra (90 cm). Es tracta d'una senzilla peça escultòrica de creu llatina, de perfil mixtilini amb els extrems del braç horitzontal arrodonits i el vertical acabat en punxa.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Seguint la tradició de bastir creus monumentals al costat dels camins, s'erigí aquesta dedicada a Sant Ramon al peu del primitiu camí que anava de Cardona a Cervera, a migdia del nucli medieval de Torà, avui plaça de la Creu o del Dr. Esteve. La creu recorda el pas de les despulles de Sant Ramon Nonat, mort a Cardona el 1240, per Torà damunt d'una mula, camí de Portell.

Ens diu la llegenda que, a la mort del frare mercedari Ramon, al qual s'atribuïen nombrosíssims prodigis i miracles en els darrers moments de la seva vida, es disputaven les despulles el vescomte de Cardona, parent i padrí de Ramon, els mercedaris del convent de Barcelona i també els habitants de Portell, on va néixer. Cap dels litigants —ens conta Bellmunt— volia renunciar al seu dret. Fou aleshores que el vescomte proposà de col·locar el taüt amb les despulles del sant al bast d'una mula cega i vella, amb el ronsal lliure al coll, i deixar-la al seu destí i instint. La mula —continua Bellmunt— surt de Cardona cap a Bergús, on es para, dóna una volta i torna a marxar. Arriba a Torà, també es para, dóna dues voltes i segueix de nou la marxa. Continua camí vers Portell i on hi havia una ermita en la qual Ramon hi havia anat a resar de jove es para, cau i mor allí mateix. És l'indret on posteriorment els mercedaris erigirien el santuari de Sant Ramon.

El dia 10 de juliol del 1901 va desmuntar-se la coberta a causa d'una gran tempesta. Refeta la coberta, va ser beneïda el dia 2 de setembre del 1902. Tanmateix, com hem pogut observar en les fotos del començament de segle, al 1916 la coberta havia desaparegut de nou. Pel que fa a la creu, amb la revolta del 1936 va ser destruïda i llençada als fonaments del que seria el futur Grup Escolar. L'any 1951, amb motiu de la cloenda de la Santa Missió, Mn. Josep Vilajosana proposa a l'Ajuntament la reconstrucció de l'antiga creu. Per a la seva reconstrucció varen aprofitar-se una part de les pedres que s'havien conservat de la primitiva, especialment les que pertanyien a la graonada, podi i columna. La nova creu la va esculpir Josep Riera i Casanoves, mestre d'obres i picapedrer de Torà. L'acte de benedicció de la nova creu va ser presidida pel bisbe de Solsona, Dr. Vicent Enriquer i Tarancón i pel Dr. Josep Pont i Gol, bisbe de Segorb, acompanyats de Mn. Josep Vilajosana.

Fotografia de l'any 1965 feta per Tous de la Creu Nova
(Fons d'imatges de l'arxiu de l'AHCC)

La pràctica d'aixecar creus de pedra, que arrenca en els segles altmedievals, es va anar generalitzant per tot arreu, especialment durant el XVI i XVII. Durant els segles XVIII i XIX, la seva construcció és molt més infreqüent i restringida.

Les primeres creus van ser utilitzades com a senyals de delimitació, cosa que ha provocat que, popularment, es coneguin amb el nom de "creus de terme". Tanmateix la seva utilitat ha estat diversa. Les podem trobar a la sortida d'un poble, en una cruïlla de camins, en un indret elevat... Tot això donarà com a resultat unes tipologies de creus força variades (creus de terme, de creu-fita, de cementiri o fossar, de calvari, creus-pedró, commemoratives, cobertes, de comunidors, monumentals...) i un estructura constructiva adaptada a cada cas. Centrant-nos en la tipologia de creu coberta que teníem a Torà, ens diu Gudiol que, segons un text francès, des del segle XIII hi ha notícia de cobrir les creus aixecades a l'aire lliure, cosa que, segons Duran i Sanpere devia ser força habitual a partir de mitjan segle XV. De fet, a casa nostra tenim bons exemples de creus cobertes a Vallfogona del Ripollès, Gandesa, Corbera de Llobregat, Vic o Igualada, prenent aleshores el nom d'oratori.

Les creus monumentals són generalment de pedra i acostumen a presentar una graonada, sòcol, fust, capitell, àbac i la creu que és, generalment, la part més artística. Se'n coneixen d'una complexitat escultòrica i riquesa ornamental extraordinària (la d'Hostafrancs), i altres de ben senzilles que simplifiquen extraordinàriament els elements constitutius (l'anomenada Creu Roja, entre els termes de Guissona i Selvanera).

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya (fons antic).
- Fons Agustí Duran i Sanpere (AHCC).
- Fons d'imatges de l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera (AHCC).
- Àlbum meravella*, vol. II. Barcelona 1929, ps. 241 i 259.
- BASTARDES, Albert: *Les creus al vent*. Barcelona 1983, p. 26, 59, làmina 85.
- BELLMUNT, Joan: *Fets, costums i llegendes. La Segarra*, vol. III. Lleida 1988, ps. 193 i 194.
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 19, 20, 240, 380-383.
- COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila de Torà*. Torà 1998, p. 79.
- DURAN I SANPERE, Agustí: *Barcelona i la seva història*, vol. I. Barcelona 1973, p. 618.
- DURAN I SANPERE, Agustí: *Llibre de Cervera*. Barcelona 1977, ps. 337-341.
- GUDIOL, Josep: *Les creus monumentals de Catalunya*. Barcelona 1919, ps. 7-31.
- SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 9.
- SANTAEULÀRIA, Joan: *De la Segarra a las Américas*. Barcelona 1989.

Cal referenciar que les parts més artístiques de l'antiga creu, molt malmeses certament, corresponents al capitell i la creu pròpiament dita, varen ser tirades als fonaments de les noves Escoles en construcció. La creu, en les seves primitives formes, va ser destruïda durant la Guerra Civil de 1936-1939

En el terme de Torà hom hi documenta moltes més creus monumentals, tot i que la major part han desaparegut. Almenys hi ha constància de les següents creus: la Creu de Sant Gil, al peu del camí de les Pompúries, de la qual en resten algunes pedres de la graonada i el sòcol; la del camí vell de Biosca o Creu de la Ceriola, més enllà de la roca Caballera (desapareguda); la Creu del Pla, tocant a la casa Birrot; la Creueta, al coll de l'Aguda, vora mateix on hi ha el monument de la Immaculada; la Creu de la Bastida, en la partida de terra de les Comelles, al peu del camí de la Solana i prop d'Utxés; la Creu de la Coromina, a migdia de la vila on avui passa la carretera de Ponts a Calaf (desapareguda); la Creu de Sant Salvador del Pla, en la partida dels Plans de Fontanet (desapareguda); i la Creu de l'Home Mort, en l'indret on s'edificà el convent (desapareguda). Altres notícies de creus apareixen en els documents, com la del Vall, la creu o creus del Calvari, la dels Comonigols (totes elles desaparegudes).

Pel que fa a les creus de les quals no en resta cap vestigi i que no tractem directament, en relacionarem les següents notes. Sobre la Creu de la Coromina, se'ns diu que, tot i que ningú no n'ha vist mai cap vestigi, hom suposa que podria haver estat emplaçada al peu del camí de les Hortes. Ja al 1497, entre la documentació municipal es parla d'un tros de terra situat en la creu anomenada la Coromina. Sobre la Creu de la Ceriola, esmentada també al 1497, diu la tradició oral que se n'havia vist restes vora l'anomenada Roca Caballera, en l'antic camí de Torà a Biosca, prop de Can Ferrés. Pel que fa a la Creu de Sant Salvador del Pla, només es pot constatar que en la partida dels Plans de Fontanet hi havia una creu de terme que, encara que difícil de determinar-ne el seu emplaçament, probablement estigué prop de l'antiga capelleta, també desapareguda, localitzada en el terrenat amb Castellfollit. Algunes escriptures del 1501 ens parlen de trossos de terra damunt la creu de Sant Salvador. De la Creu de l'Home Mort en tenim ja notícia al 1571 i s'esmenta quan la fundació del Convent de Sant Antoni de Pàdua en què es parla d'un tros de terra donat per Josep Rius en la partida del terme de les Pedrises prop de la Creu de l'Home Mort. És localitzaria, per tant, al peu del camí de Torà a Cardona. Finalment, la Creu de Sant Gil apareix documentada al 1706 i existí fins a final segle passat. Actualment en resten unes quantes pedres escampades que indiquen el seu emplaçament en el collet que dona aiguavessant vers el poble de Palouet, pujant pel camí de les Pompúries.

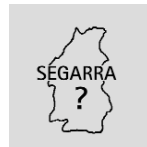
Finalment, si hom desitja ampliar la informació per tal de contextualitzar la construcció de creus monumentals a Catalunya, remetem a l'explicació que fem

en aquest mateix apartat quan tractem de la fitxa corresponent a la Creu del Pla (o Creu de terme de l'Aguda).

INTERVENCIIONS

Com ja hem dit en l'apartat de descripció tipològica, tant la graonada, com el podi i el fust ens semblen de factura posterior al gòtic, a diferència del nus i la creu que respondrien clarament a aquest estil. Estimem que la o les reformes responen a intervencions d'època moderna. De la consulta de l'Arxiu Parroquial, hom descobreix que el 1614 es paga el ferro del pedró de la creu; el 1687 s'hi porta terra i carreus; l'any 1727 Gil Vilalta de Vallmanya restaura la coberta; l'any 1797 es torna a restaurar la coberta amb ferro i teules envernissades de color verd portats de Cervera. Ja en aquest segle tenim una nova intervenció en la coberta, el 1902 i la restauració de la creu, ja sense coberta, l'any 1951, quinze anys després de ser destruïda en la revolta de 1936.

CREU DE LA BASTIDA (o de l'Embesteda)

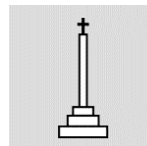
Nucli: Torà

Accés: Pista

Distància des de Cervera: 25 km

Indret: Arribats a Torà continuarem cap a la carretera de Solsona i trencarem a mà dreta en direcció a l'antic quarter de la Guàrdia Civil,

seguint l'antiga carrerada de Torà a Cardona i l'antic camí de Cellers per la vessant de migjorn de la serra de Sant Donat. A uns 3 km de Torà, passat un revolt a l'esquerra, en la partida de les Comelles.

Tipologia: Creu monumental

Època (Èpoques): Moderna (s. XVI aprox.)

Estat de conservació: Dolent

Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte

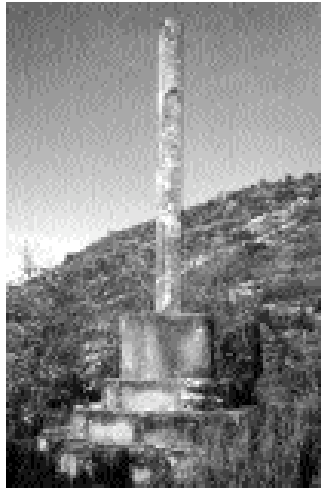
Actual: Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Antiga creu de terme (en la confluència del terme de Torà amb l'antic de Cellers) feta de pedra sorrenca del país i constituïda, abans de ser parcialment destruïda el 1936, per una graonada, el sòcol, fust, capitell i creu. Actualment se'n conserva la graonada, el sòcol i el fust. La creu, que era d'estil gòtic i bellament treballada, estigué durant molts anys tirada al terra entre la resta de runes, mes actualment ha desaparegut.

Tres graons disposats circularment en progressió decreixent, d'uns 3 m de radi, formen el basament d'aquesta creu. Es troben obrats a base de pedres ben tallades de grans proporcions, que s'enfilen aproxima-

dament uns 95 cm del terra. Damunt seu s'aixeca el sòcol, monolític, de forma cilíndrica i d'uns 65 cm d'alçada, que presenta a la part superior l'encaix quadrat on va clavat el fust. El fust és vuitavat, d'un gruix d'uns 26 cm i seccionat en tres peces (la superior escrostonada) que fan una alçada d'uns 3,42 m. No presenta cap treball ornamental i darrerament els junts han estat segellats amb morter.

Aspecte del basament i fust de l'antiga creu termenal

Els elements artístics més destacables d'aquesta creu monumental, el capitell i la creu, han desaparegut. Estilísticament recordaven l'escultura gòtica adoptada en aquest tipus de monuments cruciformes. Tal com hom l'havia vist cap a l'any 1935 presentava en cada braç una figura, segurament els quatre Evangelistes. Va ser tirada al terra i escampades les seves pedres pels voltants on romangueren durant molts anys fins que algú s'endugué la peça més interessant, la creu.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

En realitat el nom de l'Embestida, com popularment se la coneix, és mancat de sentit. En realitat s'hauria de parlar de bastida perquè, segons aquesta hipòtesi, aquest topònim indicaria una estructura de caire militar emplaçada en les proximitats immediates. De fet, pels voltants hom hi documenta un bon nombre de pedres treballades rústegament, escampades o formant part del parament de parets de marge. La tradició oral explica com el cavaller Galzeran de Claret acompanyat de les seves forces, emprengué la construcció d'una bastida per foragitar els sarraïns de la vall de Cellers.

BIBLIOGRAFIA

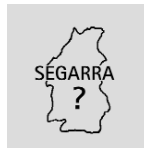
—COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 241 i 382.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

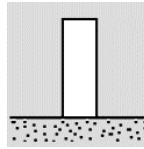
La creu, que es trobava entre les pedres que voltaven el monument, va ser recollida per un noi de la vila a instàncies d'un aficionat, sense que se sàpiga fins ara on ha anat a parar. De fet, la creu havia estat destruïda al 1936.

Fa uns pocs anys, l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural, va recollir totes les peces i tornà a muntar el monument en el mateix indret on s'aixecava però sense poder recuperar la creu.

FITES DE TERME

Nucli: Torà
Accés: Pista
Distància des de Cervera: 22 km fins a Torà
Indret: *Hom pot documentar-les en diferents punts del terrenat de Torà.*

Tipologia: Fita de terme
Època (Èpoques): Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Civil/Senyal jurisdiccional
Actual: Civil/Senyal jurisdiccional

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Inventariar les fites que actuen com a senyal de demarcació de les propietats en qualsevol terme municipal resulta ben difícil per la seva quantitat, si bé cada vegada més són substituïdes per pilarets de formigó, i pel fet que la major part d'elles no tenen un valor patrimonial i escultòric remarcable i només es tracta de petits monòlits de caràcter testimonial o indicatiu.

Fita situada vora la creu de la Bastida

D'entre totes les fites que hom pot trobar repartides pel terme de Torà en describim aquesta que no presenta cap particularitat escultòrica, atès que es tracta d'un bloc monolític, poc treballat, d'uns 18 cm de gruix x 104 cm d'alçada des del terra i 33 cm d'amplada.

Es troba clavada en l'indret de separació del terme de Torà amb l'antic de Cellers, pertanyent a l'antic municipi de Llanera que va ser agregat a Torà l'any 1968.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Tot i la dificultat de cercar les fitacions a l'actualitat, a Torà comptem amb un document que per la seva precisió i exhaustivitat cal tenir en compte. Es tracta de les diverses actes de fitacions del terme de Torà amb els termes l'indants (Llanera, Biosca, Sant Guim i Massoteres), realitzat l'any 1889 amb la presència dels alcaldes de Torà i del terme corresponent i d'un junta que aportava cada un dels municipis implicats, així com els corresponents secretaris. Per la banda de Torà, l'alcalde era Manuel de Solà i el secretari Josep Pinet, mentre els membres de la Junta eren Jaume Prat, Pere Suñé i Josep Farguell.

De l'exhaustiva relació de fites només destaquem les que considerem que podien haver estat més remarca-

bles per les seves dimensions o per alguna inscripció, o bé fem consideracions sobre les característiques generals de les fites que es descriuen a l'*Amojonamiento de 1889*.

Pel que fa a les fites que linden amb el terme de Llanera, trobem que la majoria amiden aproximadament uns 70 cm d'alt per uns 30 cm d'ample "...con su correspondiente hoyo tapizado de gravilla marcado con las iniciales respectivas", i amb el número corresponent assenyalat.

Lindant amb el terme de Biosca, s'assenyalen dues fites de 90 cm d'alt, termenejant la primera amb Senen Vilaseca i Senen Ceriola i la segona amb Josep Vilaró.

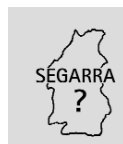
Amb el terme de Sant Guim, a l'acta s'assenyala l'existència de fites antigues col·locades anteriorment i que en alguns casos són substituïdes per fites noves i de majors dimensions, com una fita de 160 cm, que és la més gran de totes les que es detallen. Aquesta fita consta que mesura 90 cm d'ample per cada costat i llinda a migdia amb el terme de Sant Guim i terreny de Pere Mas; a ponent amb el terme de Massoteres i terres de Josep Alsina i al nord amb el terme de Torà i terres de Manuel Vilà.

Finalment, en alguns casos, com en les fitacions amb el terme de Massoteres, veiem que es procedeix a consolidar, mitjançant la col·locació de pedres al voltant, les fites preexistents, o bé a gravar a les fites les inicials dels pobles amb què limiten.

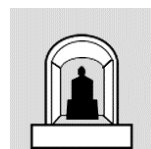
BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

—Ajuntament de Torà: *Actas de amojonamiento del Término Municipal de Torà*. Torà 1889.

CAPELLETES DE LA VILA

Nucli: Torà
Accés: Carretera
Distància des de Cervera: 22 km
Indret: Arribats a Torà, es troben en diversos indrets del nucli, bastides en els murs de les cases.

Tipologia: Capelleta
Època (Èpoques): Moderna-Contemporània
Estat de conservació: Regular-Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte
Actual: Elements d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

De les quatre capelletes que tenim constància que existien a l'interior de la vila, avui se'n conserven tres, si bé dues no contenen la seva imatge titular (l'antiga capelleta de Sant Roc fou substituïda per l'actual, situada al carrer Nou). La quarta, desapareguda, esta-

va situada a la façana lateral de la casa Barberet, actualment desapareguda, a la plaça del Vall (vegeu l'apartat corresponent a arquitectura civil quan parlem dels edificis desapareguts).

Capelleta de Sant Sebastià

Capelleta de Sant Sebastià. Es troba situada al portal que dona al carrer del Castell. D'aquesta capelleta tan sols se'n conserva la fornícula apertxinada que albergava la imatge. La petxina està treballada amb guix, de la

mateixa manera que les impostes motllurades i la base.

Capelletes de Sant Roc.

L'antiga capelleta de Sant Roc es troba a l'interior del pas cobert que forma un portal d'arc apuntat que dona al carrer de l'Ofrera. En aquest lloc avui tan sols hi resta una senzilla fornícula de petites dimensions (70 x 49 cm), molt deteriorada i sense decoració. La nova capelleta dedicada a Sant Roc es bastí sota el portal Nou, que avui aixopluga una imatge del sant, representat amb els atributs característics, protegida per un vidre i amb un marc de fusta que ressegueix la petita fornícula d'arc de mig punt.

Capelleta de Sant Roc

Pel que fa a la dedicació d'aquestes capelletes, tret de l'esmentada capelleta de la casa Barberet, dedicada a la Mare de Déu del Roser —fet que aniria més d'acord amb l'aspecte devocional particular de la casa, tot i que la Verge del Roser també és coneguda pel seu paper protector i intercessor

Capelleta actual de Sant Roc situada al Portal Nou

de la comunitat-, la dedicació a Sant Roc i Sant Sebastià és molt comuna durant tota l'època moderna, ja que es tracta de dos sants advocats contra la pesta i per tant protegien la població de tot tipus de malalties que poguessin arribar a la vila, per la qual cosa les seves capelletes o fins i tot ermites s'acostumaven a ubicar vora els portals d'entrada a la vila.

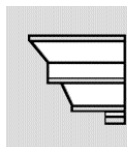
BIBLIOGRAFIA

—COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 236.

ARTESONATS

Nucli: Torà
Accés: Carretera
Distància des de Cervera: 22 km
Indret: Arribats a Torà, es troben en sengles portals de cal Geroni, cal Roig i cal Macari.

Tipologia: Artesonat
Època (Èpoques): Moderna (s. XVIII?)
Estat de conservació: Regular
Interès: Mitjà

UTILITZACIÓ

Original: Civil/Element constructiu decoratiu
Actual: Civil/Element constructiu decoratiu

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Artesonats del portal de cal Macari en una foto de 1983

Es tracta d'uns plafons fets de guix situats entre el bigam del sostre de tres passos coberts de la vila.

Els artesonats del portal de cal Macari parteixen d'una decoració a base de motius vegetals: raïms i palmetes. Es conserven molt malmesos, al sector sud del pas cobert cap al carrer del castell. Anteriorment podien haver recobert la paret.

Artesonats del mateix tipus al portal del carrer Nou a la Plaça Vila Vella.

Artesonats del portal de la plaça de la Font número 6: motius vegetals, una mà, una rella, una mena d'escala, dos ocells (un més gran que l'altre), dos cèrvols rampants, pinyes i motius vegetals, de factura molt rudimentària, en relleu.

Artesonat del portal del carrer Nou, amb decoració vegetal

FRAGMENTS DE FOGONS I PICA BENEÏTERA

Nucli: Torà
Accés: Carretera
Distància des de Cervera: 22 km
Indret: Arribarem a Torà seguint les indicacions esmentades. Els fragments de pica beneïtera i dels fogons es troben en una de les dependències que té l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà, concretament a la casa coneguda amb el nom de cal Gegó.

Tipologia: Peces escultòriques diverses
Època (Èpoques): Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Civil-Religiós/Fogons i objecte litúrgic
Actual: Fragments de peces escultòriques d'interès

DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Només volem esmentar en aquesta entrada del nostre inventari dues peces que haurien tingut, de trobar-se senceres, un interès especial. Es tracta dels fragments (9 en concret) que completarien un total de 5 fogons en línia, molt semblants als que hom pot documentar en una cuina adossada en un dels absis de l'església del Monestir de Cellers. De considerables dimensions, pertanyien a l'antiga casa Mujal (avui Guatlles).

Un altre element escultòric a destacar hauria estat una pica beneïtera que tots els indicis apunten que es trobava en l'església del Convent de Sant Antoni de Pàdua. Es tracta de 3 fragments corresponents a la part inferior del vas, amb relleus esculpits que representen els atributs de Sant Francesc de Pàdua, relleus que van precedits d'un alt relleu que

Fragments dels fogons aliniats que es conserven a cal Gegó

Fragments de la pica beneïtera

voltaria, a manera de cordó, la part inferior del vas. El fust s'encaixaria a la pica pròpiament dita per mitjà d'un rebaix de forma quadrangular.

CONJUNTS ESCULTÒRICS DESAPAREGUTS

ESCULTURA DEL SANT CRIST

El Sant Crist de Torà era una talla de fusta desapareguda durant la guerra civil de 1936-1939 i que presidia la capella del mateix nom dintre l'església parroquial de Sant Gil. Per una imatge apareguda al núm. 501 del butlletí "Lo Missatger" de l'any 1933, suposem que es tractava d'una imatge realitzada durant el segle XVI i que ens mostra un Crist clavat a la creu, amb el drap de la puresa nuat a la seva dreta. Ens valem, aquí, de la descripció que en feu Fortià Solà, prevere, l'any 1933 dins l'esmentat butlletí, tot citant un anterior text de Mn. Xavier Bosch:

"El Sant Crist de Torà és obrat en fusta, i amida, la imatge sola, 1,36 metres d'alçada. La fina discreció amb què és tractat tot ell crida l'atenció de l'ull més distret, i el mou a sentiments de devoció i respecte. Figura el Redemptor difunt amb la testa inclinada damunt el pit, la cabellera penjada al darrere i a l'espatlla dreta, i la faç cadavèrica irradiant placidesa i suavitat. Els braços són oberts i penjats sense violència, i tot el cos, amoratat de ferides, entre elles la del

Imatge del Sant Crist de Torà (Lo Missatger, 1933, p. 107)

pit, oberta i destil·lant sang en abundor, gravita amb naturalitat gens artificiosa damunt el clau dels peus. Un llenç cenyit a la regió abdominal es plega i penja amb gust exquisit al costat dret. La creu és plana; ostenta a la part alta un senzill retauló amb el clàssic títol abreuïat, i té els extrems dels braços lleugerament corbats. Ben possiblement és posterior a l'escultura. Sens dubte participa aquesta sagrada representació de la influència gòtica, i tal volta es pot fer datar de la segona meitat dels segle XVI".

Tot i el caràcter miraculós de la llegenda del Sant Crist de Torà —la imatge del qual era considerada obra d'uns misteriosos àngels peregrins que l'havien fet en una nit i que havien desaparegut per la tafaneria d'una dona que va voler veure l'obra abans d'estar acabada—, la primera notícia documental sobre la imatge del Sant Crist és de l'any 1588, referent al contracte entre el pintor lleidatà Miquel Moya i el rector Francesc Rull i Pere Colberó per "lo pintar y encarnar del X (Christo) al oli ab la (crus) y ab polimento que li donien X scuts, so es X sous pagados acabada la faena". El contracte estipulava que al pintor se li havia de proporcionar un lloc per dur

a terme la seva tasca i també lloc on dormir de franc, mentre ell hauria de deixar el Sant Crist acabat "ab la tovallola y la diadema daurada de or fi y smaltada".

D'altra banda, segons els llibres de confraria de l'arxiu parroquial, l'any 1676, el daurador Josep Riudorta rep de mans dels priors de la confraria del Sant Crist la quantitat de cent vint lliures per haver daurat i pintat el retaule del Sant Crist. L'any 1684, el mateix Josep Riudorta constata haver rebut la quantitat de vint-i-set lliures per haver daurat el sagrari de la mateixa capella del Sant Crist.

BIBLIOGRAFIA

—AMADES, Joan: *Imatges meravelloses*. "Butlletí del C.E.C." núm. 434. Barcelona, juliol de 1931.

—BOSCH, Mn. Xavier: *Llegenda del Sant Crist de Torà, "Lectura popular. Biblioteca d'autors catalans"*, vol. XXI núm. 354. Barcelona, s. d., ps. 195-216.

—COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 334-339.

—SOLÀ, Fortià: *El Sant Crist de Torà, "Lo Missatger"* núm. 501. Barcelona, març de 1933, ps. 104-111.

El retaule era de fusta, de grans dimensions (5 m

RETAULE MAJOR DE SANT GIL

Aspecte del retaule en una imatge d'abans de 1936 (Altar major... Targeta postal...)

d'ample per 8 m d'alçada) datat de final s. XVII-ppi. s. XVIII. Estructuralment el retaule consta de pedestal i tres cossos dividits verticalment en tres carrers.

Al primer pis, a banda i banda del sagrari hi ha les escultures de sant Pere i sant Pau en sengles fornícules, sota les quals dos plafons actuen com a predel·la: sota sant Pere, la representació dels companys caçadors del rei de França, trobant sant Gil en una cova.

D'altra banda, sota sant Pau, es representa l'entrada de la cèrvola providencial dins la cova de l'ermità sant Gil per nodrir-lo amb la seva llet.

Aquestes escenes tenen el seu origen en la llegenda hagiogràfica de Sant Gil. Pel que fa, doncs, a la iconografia d'aquest retaule i patronatge de la vila de Torà, trobem que sant Gil era un ermità nascut a Grècia, que després d'un pèlerinatge a Roma s'instal·là a la Vall del Roine, a Arles, on visqué en una cova, alimentant-se de la llet d'una cèrvola. Existeixen diversos episodis i versions de la seva llegenda. Un dels episodis explica com durant una cacera del rei visigot Wamba, perseguint la cèrvola providencial que havia alletat a sant Gil, el rei fereix involuntàriament el sant home. Penedit, el rei féu construir en aquell lloc un monestir benedictí sota l'advocació de sant Gil. Una altra versió d'aquesta mateixa llegenda situa Carlemany com a rei caçador que fereix el sant.

La llegenda de la "Missa de Sant Gil", però, és la que ha esdevingut més popular. Sembla ser que Carles Martell féu cridar Sant Gil per tal que intercedís per un pecat del rei. L'endemà, mentre Sant Gil celebrava la missa en presència del rei, un àngel es posà damunt del sant amb un filacteri on es prometia l'absolució del rei amb la condició del seu penediment. Segons una altra versió l'àngel hauria mostrat a Sant Gil quin era el pecat secret comès pel rei. En aquest episodi, Carles Martell també es confondrà sovint amb Carlemany. Segons la narració que al segle XII farà Guillem de Berneville, el miracle esmentat s'hauria produït a l'església de la Santa Creu d'Orleans, que al segle XVI encara posseïa la "cèdul·la de l'emperador Carlemany".

La gran popularitat de Sant Gil a l'època medieval sembla ser deguda a la llegenda que el representa com a l'únic sant que dispensa la confessió. La segona raó és la popularitat del pelegrinatge a Sant Gil, entre Arles i Nîmes, per on passava el Camí de Santiago i que era, al segle XII, davant la construcció del port d'Aigües Mortes, el principal port d'embarcament cap a Terra Santa.

Sembla, segons Réau, que l'escena de l'absolució de Carles Martell fou censurada pel Concili de Trento, per considerar-la contrària a la doctrina de l'Església, que exigeix el sacrament de la confessió. Aquest fet explicaria que, malgrat tractar-se de l'episodi més conegut de la vida del sant, tampoc es representi al retaule de Sant Gil de Torà, on es fa referència a les escenes del seu alletament i de la cacera reial. Altres fonts més populars a Catalunya, situen a Sant Gil com a ermità que vivia a la vall de Núria, alhora que el situen com a origen de la tradició de l'olla i les campanes del santuari que asseguren la descendència.

Al segon pis, doncs, presidia tot el retaule la imatge de Sant Gil representat assegut en una cadira de braços, vestit amb els seus atributs abacials, amb l'hàbit negre d'abat benedictí i el bàcul. Tanmateix, aquí no s'ha representat la cèrvola ferida protegida per la mà del sant, que també constitueix un dels atributs, ni tampoc el gos que tradicionalment l'acompanya i fa que aquest sant sigui tingut com a patró dels pastors al Pirineu.

Acompanyaven Sant Gil, a la banda dreta, la imatge de Sant Josep, mentre a l'esquerra hi havia Sant Joan Baptista. Als extrems laterals del retaule hi són representades les virtuts de la Fe, a la dreta, i l'Esperança, a l'esquerra (l'Esperança és necessària per tal d'aconseguir la victòria de la fe). El tercer pis o coronament és presidit pel bust del Pare Etern, que apareix entre una glòria de núvols i angelets i que té, a la dreta, el bust de Sant Francesc de Paula, i a l'esquerra, el de Sant Magí.

La meitat inferior del retaule s'estén cap a les parets del presbiteri, a mode de respatller o guardapols, adaptant-se a l'alçat de l'absis gòtic. El guardapols presenta, a la banda de l'epístola, un medalló amb el bust de Santa Anna, i a la de l'Evangeli, un medalló amb el bust de Sant Joaquim. També apreciem a la fotografia una columna salomònica sobremuntada per un àngel de grans dimensions. Es tracta, doncs, d'una obra que segueix el camí que anirà cap als grans retaules unitaris propis del segle XVIII, tot i que encara trobem dos plafons amb escenes de caire narratiu. Tot i això, la imatge central té una paper preeminent al centre del retaule, juntament amb el sagrari.

Segons la documentació de l'Arxiu Parroquial és obra dels escultors Bernat i Francesc Vilar. L'escultor barceloní Bernat Vilar és documentat per Pérez Santamaría com a autor del retaule de Sant Marc de la catedral de Barcelona, contractat el 1682, i de l'ampliació del retaule de Santa Agnès del convent de Sant Josep de Barcelona, contractat el 1694. D'altra banda, César Martinell situa la mort de Bernat Vilar durant la dècada de 1690, per la qual cosa seria poc probable la realització del retaule de Sant Gil l'any 1703, tot i que sempre cap la possibilitat de què l'esmentat retaule es realitzés amb anterioritat i que la notícia del 1703 fos la data del pagament definitiu als seus successors o apoderats. En aquest sentit, segons J. Coberó el retaule de Sant Gil costà 625 lliures arreplegades per subscripció popular entre els habitants de la vila l'any 1703 i fou pintat, daurat i policromat a partir de l'any 1790. Estructuralment, el retaule consta de pedestal i tres cossos dividits verticalment en tres carrers.

Al 1937 una disposició oficial de la Comissaria del Museu d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya ordena recollir totes les peces i objectes que es considerin "obres d'art". Per tal motiu, l'abril de 1937, Josep Colomines i Lluís Rubiralta es fan càrrec, com a Delegats del Comitè de Conservació d'Edificis Públics i Patrimoni Artístic i Cultural, dels objectes que reben del Consell Municipal de Torà, procedents de l'Església Parroquial, amb destí als Museus del Poble de Manresa, concretament als soterranis de l'edifici de Sant Ignasi. Entre les peces que van endur-se hi figuraven, entre d'altres: sis talles barroques, sis columnes barroques, dues mitges columnes, dos candelers de fusta (barrocs), sis timpans i cornises barroques, dues cartelles barroques, dues imatges barroques.

D'aquest retaule és, amb tota probabilitat, la columna barroca que descrivim més amunt, en aquest apartat. Per tant, es tracta de l'única resta escultòrica de què tenim notícia que encara es conserva.

BIBLIOGRAFIA/FONTS DOCUMENTALS

- Arxiu Parroquial de Torà.
- Fons Agustí Duran i Sanpere (AHCC).
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 271.
- COBERÓ, Jaume: *Història contemporània de la vila de Torà*. Torà 1998, ps. 32 i 33.
- MARTINELL, Cèsar: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, vol. II. Barcelona 1963, p. 148.
- PÉREZ, Aurora: *Escultura barroca a Catalunya. Els tallers de Barcelona i Vic. Projectió a Girona*. Lleida 1988, ps. 63 i 140.
- RÉAU, Louis: *Iconographie de l'art chrétien*, vol. 4. París 1957, ps. 593-597.
- ROIG, Fernando: *Iconografía de los Santos*. Barcelona 1950, ps. 125 i 126.
- SARGATAL, Ramon: *Diccionari dels Sants*. Barcelona 1996, p. 79.
- SUNYER, Joan i Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà: *Història de Torà. Àlbum de cromos*, vol. 1. Barcelona 1997, p. 12.

Aquest petit retaule estava situat a la tercera cape-

RETAULE DE SANT FRANCESC XAVIER

Aspecte del retaule amb plafó pictòric, en una imatge d'abans de 1936.

lla de la banda de l'epístola. Es tracta d'un retaule centrat en una gran tela pintada on es representa el jesuïta Sant Francesc Xavier, vestit amb roquet i estola vermella; amb la mà dreta agafa un esqueix de lliri i amb l'esquerra descobreix el seu pit per tal de mostrar el

seu cor inflammat. El sant, voltat d'àngels, dos dels quals estenen damunt del sant un filacteri amb la inscripció: *Vas electionis est mihi iste ut portet nomen meum coram gentibus et regibus. Act. IX.* I sota la imatge llegim: *Vera efigies Sancti Francisci Xavery e Societate Jesu Indiarum apostoli mul titudine infidelium quos convertit ab xristum et magnitudine miraculorum praesentim in suscitandis mortuis et spiritu prophetiae tot orbe conspicui.- Obit Sanciani 2 decembris. A M. D. L.II. ex Martyrol. Roman.*

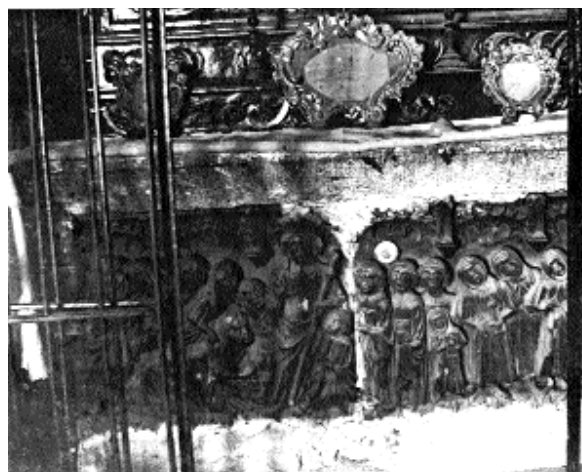
Aquesta pintura és emmarcada per una columna salomònica a banda i banda, decorada amb sarments, els raïms dels quals espigassen ocells, i que sostenen, la de l'esquerra, l'escultura de Santa Margarida Penitent, mentre la de la dreta sosté l'escultura d'una santa en actitud contemplativa, esdevenint, doncs, una particularitat el fet que les imatges que envolten Sant Francesc Xavier siguin femenines. Corona el retaule una fornícula amb l'escultura d'una santa amb la palma del martiri. El retaule porta pintada la data de 1771.

BIBLIOGRAFIA

- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 228 i 274.

Una nota de l'Arxiu Parroquial de Torà diu, referint-

SARCÒFAG DELS CARDONA

Fragment del sarcòfag reaprofitat com a frontal d'altar

se a la sepultura o sarcòfag dels Cardona de Torà: "Hi ha la tapa frontal i laterals, tot de pedra picada treballada amb art i delicadesa. La tapa reproduïx les estàtues jacentes dels senyors de Cardona de Torà, habillats i coronats. Les corones que el poble diu que eren d'or, eren solament policromades i restaven miques de daurat".

No obstant això, l'única imatge fotogràfica que ens permet aproximar-nos a aquesta obra d'escultura gòtica que hom data del s. XV ens el presenta reutilitzat com a frontal d'altar, sense la tapa amb les esmentades figures jacentes. Segons aquesta mateixa imatge,

doncs, s'observa una escena més de caràcter àulic que no pas funerari: una figura central amb atributs marcadament reials —la corona, ceptre i tron— es envoltada per membres de la seva cort, tota l'escena sota una estructura arquitectònica que representa una sèrie d'arquets gòtics amb l'intradós polilobulat.

En aquest sarcòfag, vers la segona meitat del s. XVII, va ser enterrat Arnau de Cardona, procurador general de la duquesa Margarida de Cardona, que administrà la baronia de Torà i tenia la seva residència oficial al castell de Torà. La família dels Cardona tenia el patronatge de la capella de Sant Joan (més tard capella de Santa Llúcia) de l'Església parroquial.

Sembla ser que aquest sarcòfag fou venut a un tal Josep Fernández, veí de Barcelona, per un preu de 4.250 pessetes. Al mateix temps, un antiquari de Lleida que també havia intentat de comprar-lo va denunciar els fets al diari "EL IDEAL" de Lleida, que se'n feu ressò l'agost de 1906. Aquest fet propicià la intervenció del Governador Civil Marciano M^a del Rincón i, finalment, amb l'assumpte dut fins als tribunals de Solsona, la venda fou impugnada.

Sobre la seva localització actual hom baralla la possibilitat de què es trobi en algun museu dels Estats Units.

BIBLIOGRAFIA

—BOSCH, Mn. Xavier: *Llegenda del Sant Crist de Torà*, "Lectura popular. Biblioteca d'autors catalans", vol. XXI núm. 354. Barcelona, s. d., ps. 204 i 205.

—COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 45, 46.

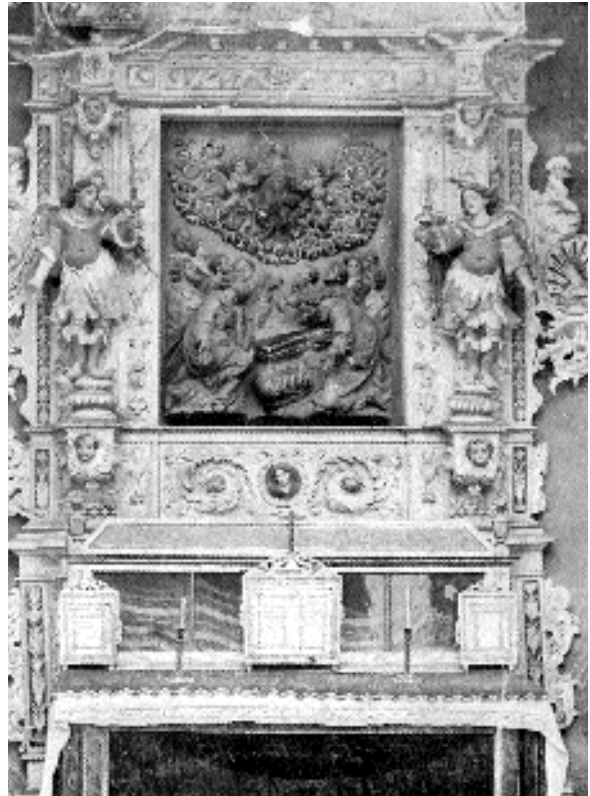
Per les seves característiques cal datar aquest retaule.

RETAULE DE L'ASSUMPTA

le de final s. XVII o principi s. XVIII.

Aquest retaulet, que també ha desaparegut, hom el podia contemplar dins la capella del Sant Crist. Sembla ser que el dia 28 de gener de 1703 els priors Pere Goró i Francesc Bagà prenen un cens per edificar aquest retaule.

Es tractava d'un petit retaule de fusta presidit per un gran plafó central representant a Maria encelant-se, voltada d'àngels i núvols, seguida per l'esguard dels apòstols i deixebles disposats al voltant de la sepultura buida. L'estructura d'aquest retaule respon al mateix tipus de retaule esculptat i unitari, de petites dimensions, que Joan Grau i Miquel Massalvà realitzen a la Santa Cova de Manresa l'any 1671. La composició del retaule de l'Assumpta està emmarcada per una estructura de fusta de la qual destaquen, a banda i banda, les escultures dels àngels tinentes, que s'assemblen molt als de l'altar major, característica que, juntament amb la coincidència cronològica, ens ha fet suposar que aquest retaulet sigui obra dels mateixos Bernat i Francesc Vilar.

Imatge del retaule abans de 1936.
(Retaule... Targeta postal...)

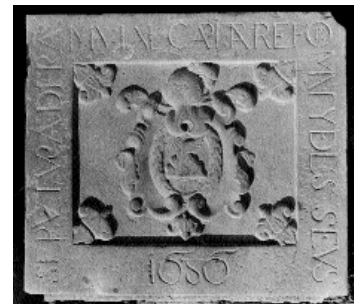
BIBLIOGRAFIA/FONTS

—BOSCH, Joan: *Els tallers d'escultura al Bages del s. XVII*. Manresa 1986, p. 215.

—*Retaule de l'Assumpta (alt relleu)*. Torà. Targeta postal, sèrie A. núm. 4 (s.d.).

LLOSES SEPULCRALS DE L'ESGLÉSIA

Segons unes imatges conservades, documentem un total de nou lloses sepulcralcs que es trobaven al terra de l'església parroquial i que foren cobertes per l'actual paviment, fruit d'una obra de reforma realitzada l'any 1964.

Llosa sepulcral de la família Mujal

D'aquestes lloses, tres presentaven emblemes heràldics, amb epigrafi a tot volt, i es corresponen a la sepultura dels rectors, a la família dels Mujal i a la dels Perpinyà —aquesta última sense epigrafi visible. Les altres lloses presenten epigrafi amb el nom de la família corresponent, la data de la sepultura i la representació de símbols relacionats amb la mort, com són el crani i els ossos d'una calavera. En aquests casos, el

text es distribuïa horitzontalment a la part superior de la llosa, damunt la representació simbòlica, o bé al voltant de la mateixa. Almenys fins a l'any 1810 van utilitzar-se aquestes sepultures, com ho demostra el document d'últimes voluntats de Joan de Mujal i de Gibert.

La Comunitat de Preveres s'obria una tomba al peu dels graons del presbiteri de l'altar major en la qual s'hi podia llegir: *Omnis caro fenum...videre*. De mig relleu s'albiraven un bonet, dues túbies entrecruades en forma d'aspa i dins els angles centrals un parell de calaveres. Un xic separats s'hi notava una mà estesa dins una cartel·la.

Al passadís central hom hi documentava la sepultura del rector Mn. Joan Jeroni Grau. L'escut presenta la forma d'un cercle ovalat que inclou una piràmide de cinc graons de pedra encapçalada per un estendard. La lauda resa: *Hic iacet Joannes Ieronimus rau, Rtor. Ecclesiae St. Egidii Torani. Obiit 3 nonis nov. 1624*. També tingueren sepultura a l'església Mn. Joan Aldebó, prevere, davant la imatge de Sant Cristòfor; i Joan d'Anfesta, sota el cor i davant del Sant Crist.

Del 1632 és la construcció de la sepultura de Joan Bagà, a l'antiga capella de Sant Joan. La família Mujal tingueren la sepultura en la capella-retaule de la Mare

Llosa sepulcral de la família Creuet

de Déu del Remei, on hom podria veure un escut d'armes parlants de la família (sol ixent, núvol i ala a la part superior i un corrent d'aigua a la part inferior). Tot emmarcat en baix relleu i amb la inscripció que resa: "Sepultura de Ramon Mujal, capità reformat i dels seus. 1686". Aquesta llosa fou venuda amb motiu de la nova pavimentació de l'església el 1964. Sota l'orgue trobem la sepultura dels Perpinyà, amb una lauda que resa: "Sepultura de Bartomeu de Perpinyà, donzell i dels seus" i escut esculpit a la tapa amb el camper dividit en quatre quarts amb l'emblema de la família. Miquel Solà, farmacèutic, bastí la seva tomba sota la volta de l'orgue l'any 1722. Felip Garriga i Prat obre el seu sepulcre davant l'altar de la Puríssima. Mentre a la capella de la Divina Pastora trobem una llosa amb una lauda que resava: "...Silvestre... Apotecari".

La Confraria del Roser també bastí, en la seva capella, un espai d'enterrament pel seus confreres i no confreres. En total hom hi podia documentar un total de quatre tombes.

El conjunt de sepultures del temple parroquial que hem descrit més amunt datava, per tant, entre els segles XVI i XVIII.

BIBLIOGRAFIA/FONTS

- Arxiu fotogràfic de J. Coberó.
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, ps. 281-284.

PICA BENEITERA

Pica d'aigua beneïda on destaca el relleu escultòric representant el toro símbol de la vila

La pica beneitera tal i com s'ha pogut conèixer per mitjà de fotografia, constava de base, fust i vas. La base era sisavada, amb diverses motllures bocellades que ascendeixen en degradació fins al collari que donava pas al fust o tronc, també de sis cares i exempt de decoració. La pica pròpiament dita era de planta octogonal i estava treballada en les seves cares exteriors mitjançant una profusa decoració esculpida en relleu

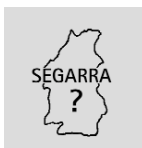
de tipus vegetal. La fotografia conservada ens mostra dues de les cares amb aquesta decoració vegetal, mentre que a la tercera s'hi representa la figura d'un brau, que és l'emblema i el símbol de la vila de Torà.

Per la seva tipologia, assimilable a altres exemples de la comarca, com la pica de "Sant Julià de Tarroja —on també apareixen signes identificatius de la vila a la qual pertany—, podem aventurar-nos a datar aquest exemple d'art moble religiós entre la segona meitat del segle XVII i principis del segle XVIII.

BIBLIOGRAFIA/FONTS

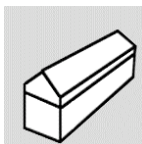
- Arxiu fotogràfic de J. Coberó.

FRAGMENTS DE SEPULCRE

Nucli: Vallferosa

Indret: Actualment forma part del conjunt de peces escultòriques del fons que custodia l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà. Es conserva a l'edifici de l'església del Convent de Sant Antoni de Pàdua.

Tipologia: Sarcòfag o ossera

Època (Èpoques): Altmedieval

Estil: Romànic

Estat de conservació: Dolent

Interès: Baix

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte**Actual:** Element d'interès escultòric

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Durant les obres de desrurement, l'any 1999, de l'entorn de l'església de Sant Pere de Vallferosa, la gent de l'Associació del Patrimoni Artístic i Cultural de Torà van recuperar dos fragments de sepulcre que, per la seva decoració, ens fa pensar en una obra escultòrica probablement d'època romànica, qui sap si de la primitiva construcció romànica de l'església de Sant Pere de Vallferosa. Aquests dos fragments van ser reutilitzats en la construcció de la rectoria de Vallferosa, com a primer graó de l'escala que pujava dels baixos al primer pis.

És tracta, doncs, de dos fragments de sepulcre o ossera, que tant podrien haver format part de la tapa com de la base del vas sepulcral. Esculpits en pedra saulonenca, ambdós fragments es troben molt malmesos pel pas dels anys, amb importants escrostonaments. De planta rectangular, el sepulcre o ossera hauria amidat 123 cm de llarg x 53 cm d'ample. Pel que fa a l'amplada, els fragments que es conserven són suficients per poder-lo mesurar. No així la llargada, que deduíem a partir de la decoració que presenta en una de les seves cares. En realitat el llarg dels dos fragments conservats és de 91 cm. El gruix de la paret, calculat a partir del rebaix interior que presenta, espai delimitat entre la paret exterior i interior del sepulcre, faria entre els 10 i els 12 cm.

El més destacable, per tant, és el rebaix que presenten ambdós fragments, en la seva cara interna, un rebaix que clarament ens mostra la forma de sepultura amb els extrems més o menys arrodonits, que delimitaria l'espai per al repòs del difunt. El segon element destacable és la decoració que presenta en una de les seves cares, la cara frontal, bé de la tapa o de la part inferior del vas. Aquesta decoració consisteix en dos frisos esculpits en baix relleu, un de sencer i l'altre parcialment conservat, amb el motiu decoratiu de la flor de vuit pètals dintre una mena de cassetons. El fris millor conservat el componen quatre flors en línia que amida 55 cm, mentre que el fris parcialment conservat amida 36 cm.

Des del punt de vista iconogràfic, el tema de la flor de sis, vuit o dotze pètals ja fou utilitzat en època visigòtica, bé que seguint una llarga tradició que es perd en l'època pre-romana a través de representacions en esteles i altres peces de caràcter funerari. El seu significat es relaciona amb un sentit cosmològic o

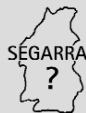
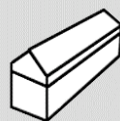
Fragment de sarcòfag o ossera de Vallferosa, conservat a l'església del Convent

temes anàlegs d'acord amb una teologia solar. La flor de sis, vuit o dotze pètals té el significat i és expressió alhora de la creença en la immortalitat i en l'eternitat. L'aparició dels símbols de l'eternitat i la immortalitat –interpretats com a flors– és bastant comú.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

Entre les ruïnes del nucli urbà de Vallferosa, al costat mateix d'on varen localitzar-se aquests dos fragments d'ossera, hom hi trobà un fragment de fust vuitavat que, per les seves grans dimensions i pel fet de no tenir constància escrita ni gràfica de l'existència de cap creu termenal en aquest indret, creiem que devia fer de suport d'alguna pica o altre objecte escultòric.

SEPULCRE DE BERNAT DE BRULL

Nucli: Vallferosa**Indret:** Aquesta peça forma part de la col·lecció del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona (MDCS) on es troba actualment exposada.**Tipologia:** Sarcòfag**Època (Èpoques):** s. XIV (vers 1343)**Estil:** Gòtic**Estat de conservació:** Bo**Interès:** Alt

UTILITZACIÓ

Original: Religiós/Culte**Actual:** Peça de museu

DESCRIPCIÓ TIPO LòGICA

Imatge dels peus, caixa i tapa del sarcòfag de Bernat de Brull, exposat en la sala del Gòtic del MDCS (Catàleg d'Art Romànic i Gòtic del MDCS, pàg. 206)

Es tracta d'una escultura en pedra de planta rectangular. El sepulcre, preparat per a ser disposat contra el mur, es compon de vas o sarcòfag (55 x 165 x 48 cm),

amb el frontal decorat, cobert mitjançant la tapa a dues vessants, amb la figura jacent d'un cavaller, i dues mènsules sobre les quals recolzava la caixa. Una inscripció al frontis de la caixa refereix la fundació d'una capella l'any 1343 per Bernat del Brull i Blanca de Bell-lloc, la seva esposa: *ANNO DOMINI MCCCXL TERCIO VENERABILIS BERNARDUS DE BROLIO ET DOMINA BLANCHA EIUS UXOR INSTITUERUNT ISTA CAPELLA*. Probablement es tractaria d'una institució que comprenia el dret de sepultura. L'església que coneixem de Sant Pere data de final del s. XVII, però cal suposar que substituïeu l'edifici anterior, les runes del qual encara poden veure's en aquest indret (vegeu l'apartat d'arqueologia), en el qual s'hauria disposat originàriament el sepulcre en el si de la capella familiar.

El sepulcre és força reexit. S'ha decorat profusament: les dues mènsules sobre les quals es recolza el vas mostren, al frontal, sengles grius rampants tallats en relleu, que eren les seves armes. Amb tot, el sarcòfag s'ornamenta també mitjançant tres escuts, amb vuit vessants cadascun, dels quals, el central apareix flanquejat per uns altres dos grius. Sembla ser que els vessants podrien haver estat esculpits per alguna vinculació de domini o clàusula vinculant annexa a la possessió de Vallferosa. La inscripció, reproduïda més amunt, es distribueix dins una franja al llarg de l'extrem esquerre, zona superior i extrem dret del frontal. La coberta, a dues vessants, presenta la imatge d'un cavaller jacent treballada a mig relleu.

Recolza el seu cap sobre un coixí, té les mans creuades sobre la cintura i sota els peus sengles gossos. Pel que fa a la indumentària, va vestit amb un capmall i ausberg, i cota i cervellera de malla. El jacent duu gamberes i sabatons amb esperons i, sostinguda per una corretja, una espasa. Al vessant contrari a l'estàtua hi ha incís un tronc amb fullatge i tres cards que podrien fer referència a les armes dels Cardona.

NOTÍCIES HISTÒRIQUES

Al segle XIV, la propietat del castell de Vallferosa passà als Brull, originaris d'Osona, els quals posseïren drets en els castells de Brull, així com al de Múnter, Tagamanent i castlà de Seva.

Bernat de Brull, mort el 1343 i titular del sarcòfag descrit, podem identificar-lo com a fill de Guillem del Brull i Sibil·la de Mura, que figurarà com a senyor del castell de Vallferosa, Llanera i de Clariana del Cardener, així com del castell o castlania del Brull. Bernat, l'hereu, va heretar les castlanies del Brull i de Vallferosa, i va casar-se el 1321 amb Blanca de Bell-lloc.

En un document redactat el 1369 consta que el cavaller Bernat de Camporrells, senyor del castell de Biosca, i Bertran de Pinell, senyor del castell de Castellar i Valldan, eren els tutors testamentaris de Bernardí i Ramonet, fills pupils de Macià del Brull, difunt senyor dels castells de Vallferosa, el Brull i Múnter...

L'any 1372 són senyors de Clariana i de Vallferosa Pere de Brull i la seva muller Sibil·la, que és la que actua per haver mort el seu marit. L'any 1380 Ramon

de Brull és "senyor del castell de Vallferosa, fill i hereu de Berenguer de Brull" (Llorens, 51-517). Tot i que el 1375 el "castrum de Vallferosa" es troba entre els castells que passen a constituir el comtat de Cardona, en el fogatge de 1381 el castell de Vallferosa és "den R. Brull", així com del 1406 tenim que el cavaller Ramon del Brull és senyor del castell de Vallferosa i castlà del Brull (Dalmau ed., 34).

BIBLIOGRAFIA

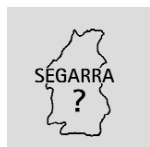
- Catalunya Romànica*, vol. XIII. Barcelona 1987.
- COBERÓ, Jaume: *Història civil i religiosa de la vila de Torà*. Torà 1982, p. 406.
- DALMAU, Rafael ed.: *Els castells catalans*, vol. V. Barcelona 1973, p. 865; i vol. VI. Barcelona 1976, p. 34.
- ESPAÑOL, Francesca: *Sepulcre de Bernat de Brull*, dins *Museu Diocesà i Comarcal de Solsona. Catàleg d'Art Romànic i Gòtic*. Barcelona 1990, ps. 206-207.
- LLORENS, Antoni: *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*, vol. II. Lleida 1987, ps. 516-517.
- PLADEVALL, Antoni: *El Brull. Un terme entre la Plana de Vic i el Montseny*. Barcelona 1998, ps. 83-87.
- RIQUER, Martí De: *L'Arnès del Cavaller. Armes i armadures catalanes*. Barcelona 1968, p. 69, fig. 84.

NOTES COMPLEMENTÀRIES

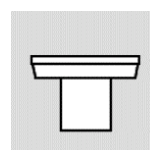
Aquest sepulcre va ingressar Museu Diocesà de Solsona entre 1936-1939 provinent de l'església de Sant Pere de Vallferosa on es trobava en una capella del costat de l'evangeli, adossat a la paret de mà dreta. Consta amb el núm. 132 de l'Inventari general del MDCS.

Es troba exposat al públic al costat d'un altre gran sepulcre gòtic, el d'Hug de Copons del Llor, municipi de Torrefeta i Florejacs, també a la Segarra.

COMUNIDOR O ALTARET PER BENEIR EL TERME

Nucli: Vallferosa
Distància des de Cervera: 31,6 km
Accés: Carretera
Indret: *Seguint les indicacions per arribar a Torà, agafarem la LV-3005 en direcció Solsona. Aproximadament a uns 9 km de Torà, a uns 200 m per un camí a mà esquerra. Passem pel costat del cementiri nou.*

Tipologia: Altar
Època (Èpoques): Moderna
Estat de conservació: Dolent
Interès: Molt alt

UTILITZACIÓ

Original: Religios/Culte
Actual: En desús

 PROTECCIÓ EXISTENT

És peça de museu, formant part de la col·lecció escultòrica del Museu Diocesà i Comarcal de Solsona.

 DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA

Comunidor o altar per beneir el terme, situat a l'aire lliure a uns pocs metres al nord de l'església de Santa Maria de Vallferosa. Fet de pedra del país (sauló), forma com una mena de pedestal. Consta de basament, fust i la taula. La seva alçada total és 110 cm.

El basament és una pedra de forma irregular, de 29 cm d'alçada.

El fust, tot i trobar-se molt erosionat, és de factura i dimensions molt semblants a les columnes que aguanten el porxo de l'església. Fa 65 cm d'alçada.

La taula o ara de l'altar el constitueix un bloc de pedra en forma de paral·lelepípedre ben escairat, de planta quadrada (50 x 50 cm) i 15 cm de gruix.

Aspecte de l'altar en una foto actual

 NOTES COMPLEMENTÀRIES

Com en el cas Llanera i Sant Serni, per ampliar informació sobre els altarets o comunidors consulteu la fitxa corresponent que trobem a Cellers.